

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедрою _____ Н.М. Проскуріна
«___» _____ 2021 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Столяренко Лілії Юріївні

1. Тема роботи: Обліково-аналітичне забезпечення оборотних коштів на ТОВ «ВОЛМА У А»
керівник роботи Саєнко О.Р., к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 30 червня 2021 року № 967-с.
2. Строк подання студентом роботи: 30 листопада 2021 р.
3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані обліку та фінансової звітності підприємства.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити теоретично-методичні аспекти використання оборотних коштів; визначити особливості системи бухгалтерського обліку оборотних коштів на ТОВ «Волма У А»; здійснити аналіз ефективності використання оборотних коштів та розробити шляхи підвищення ефективності їх використання.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 12 рис., 22 табл., 3 формули.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Саєнко О.Р., доцент	05.07.2021	05.07.2021
2	Саєнко О.Р., доцент	12.09.2021	12.09.2021
3	Саєнко О.Р., доцент	03.10.2021	03.10.2021

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2021 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	05.07.2021 р. – 30.07.2021 р.	виконано
2.	Написання вступу	01.08.2021 р. – 08.08.2021 р.	виконано
3.	Виконання першого розділу	09.08.2021 р. – 12.09.2021 р.	виконано
4.	Виконання другого розділу	13.09.2021 р. – 01.10.2021 р.	виконано
5.	Виконання третього розділу	02.10.2021 р. – 16.10.2021 р.	виконано
6.	Написання висновків	17.10.2021 р. – 01.11.2021 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	01.11.2021 р. – 29.11.2021 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	30.11.2021 р.	виконано

Студент _____ Л.Ю. Столяренко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.Р. Саєнко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ В.В. Сьомченко
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 110 с., 12 рис., 22 табл., 78 літературних джерел.

ОБОРОТНІ КОШТИ, ОБЛІК, АНАЛІЗ, РОЗРАХУНКИ, ЗАПАСИ, ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ГРОШОВІ КОШТИ, УПРАВЛІННЯ

Об'єктом дослідження є процес обліку та аналізу використання оборотних коштів підприємства.

Предметом дослідження є сукупність організаційних, методологічних та практичних засад обліку та аналізу оборотних коштів підприємства.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження організаційно-методичних підходів до обліку та аналізу оборотних коштів та визначення шляхів їх удосконалення.

Теоретичні аспекти обліку досліджувалися із застосуванням методів індукції та дедукції, за допомогою яких визначено загальні тенденції розвитку обліку оборотних коштів. Для уточнення та поглиблення сутності оборотних коштів використано методи теоретичного узагальнення, групування, порівняння й конкретизації. Логічний метод, а також метод порівняння, використано для оцінки стану оборотних коштів, при уточненні підходів до відображення в обліку операцій з оборотними коштами. Методи конкретизації, діалектичний метод, аналіз, синтез, абстрагування покладені в основу удосконалення організаційних й методичних засад бухгалтерського обліку та аналізу операцій з оборотними коштами. Використання графічного методу сприяло наочному представленню статистичних даних і результатів дослідження.

Результати та значимість роботи полягають у розробці організаційно та методичних положень щодо вдосконалення обліку та аналізу оборотних

коштів підприємства, зокрема:

удосконалено:

– підхід до управління оборотними активами з урахуванням визначеної послідовності його етапів з метою підвищення ефективності функціонування, зміцнення фінансового стану та забезпечення безперервності діяльності підприємства.

Набули подальшого розвитку:

– напрями визначення завдань обліку оборотних коштів, що сформовані в залежності від порядку їх використання в процесі управління з метою удосконалення облікової політики підприємства;

– класифікація оборотних коштів на підставі визначення додаткової класифікаційної ознаки в залежності від характеру участі оборотних коштів в господарській діяльності підприємства з розподілом оборотних коштів, на кошти, що обслуговують виробничий цикл, операційну діяльність, інвестиційну діяльність та фінансову діяльність;

– сутність поняття «оборотні кошти» як групи мобільних активів, які безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства, мають термін використання менше одного року і які повинні забезпечувати платоспроможність підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями.

SUMMARY

The qualification work contains 110 p., 3 sections, 22 tab., 12 fig., 2 annex, 78 references.

CURRENT ASSETS, ACCOUNTING, ANALYSIS, CALCULATIONS, HOLDINGS, ACCOUNTS RECEIVABLE, ACCOUNTS PAYABLE, CASH, MANAGEMENT METHODS

The object of the study is the process of accounting and analysis of the use of current assets of the enterprise.

The subject of the study is a set of theoretical, methodological and practical bases of accounting and analysis of the company's current assets.

The purpose of the qualification work is to study the features of the accounting system and the analysis of current assets in order to improve the theoretical and methodological aspects and develop practical recommendations for the accounting and analysis of current assets at the enterprise to ensure their effective functioning.

Theoretical aspects of accounting were studied using the methods of induction and deduction, with the help of which the general trends in the development of the accounting of working capital were determined. To clarify and deepen the essence of working capital, methods of theoretical generalization, grouping, comparison and concretization were used. The logical method, as well as the method of comparison, is used to assess the state of current assets, while clarifying the approaches to reflecting transactions with circulating assets. Methods of concretization, dialectical method, analysis, synthesis, abstraction are the basis for improving the organizational and methodological bases of accounting and analysis of operations with working capital. The use of the graphical method facilitated the visual presentation of statistical data and the results of the study.

The results and importance of the work are to develop organizational and methodological provisions for improving the accounting and analysis of working capital of the enterprise, in particular:

improved:

- an approach to the management of current assets, taking into account a certain sequence of its stages, with the aim of improving the efficiency of operation, strengthening the financial position and ensuring the continuity of the enterprise.

Have further developed:

- the task of accounting for current assets, which are formed depending on the order of their use in the management process in order to improve the accounting policy of the enterprise;

- classification of current assets by certain classification characteristics, grouped according to the impact on the financial position of economic entities, in order to optimize the accounting of the enterprise;

- it is essence of concept «turnover means» as groups of mobile assets, that serve operating activity of enterprise directly, have a term of the use less than one year and that as a result of high level of liquidity must provide solvency of enterprise after current financial liabilities.

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ПДВ – податок на додану вартість

ПП – приватне підприємство

ПКУ – Податковий кодекс України

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності

ОЗ – основні засоби

м. – місто

рах. – рахунок

ф. – форма

грн. – гривень

р. – рік

% – відсотки

Δ – зміна у динаміці

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ	
РЕФЕРАТ	
SUMMARY	
СКРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	
ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ	
1.1 Економічна характеристика та порядок визнання оборотних коштів.....	15
1.2 Методика управління оборотними коштами	30
1.3 Нормування як метод оптимізації управління оборотними коштами..	43
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ОБОРОТНИХ КОШТІВ НА ТОВ «ВОЛМА У А» ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ	
2.1 Організаційно-економічна характеристика	54
2.2 Синтетичний та аналітичний облік запасів.....	60
2.3 Облік дебіторської заборгованості та грошових коштів підприємства.....	64
2.4 Напрями удосконалення обліку оборотних коштів.....	80
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ НА ТОВ «ВОЛМА У А»	
3.1 Аналіз динаміки та структури оборотних коштів.....	83
3.2 Аналіз ефективності використання оборотних коштів.....	89
3.3 Напрями оптимізації використання оборотних коштів підприємства..	94
ВИСНОВКИ.....	99
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	101
ДОДАТОК А Баланс (Звіт про фінансовий стан) підприємства за	

	10
2020 рік.....	108
ДОДАТОК Б Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) підприємства за 2020 рік	110

ВСТУП

У сучасних умовах господарювання кожне підприємство робить головний акцент на вирішенні питань стабільності функціонування та максимізації прибутку. Для того, щоб досягти поставлених цілей, потрібна правильно підібрана, чітка та ефективна політика управління активами підприємства, в яких значну роль відіграють оборотні кошти. Нераціональна організація, брак оборотних коштів впливає на результативність та ефективність підприємства, його фінансову стабільність, що змушує задуматись над удосконаленням системи управління ними.

Проблема покращення використання оборотних коштів стала ще актуальнішою в умовах формування ринкових відносин. Інтереси підприємств вимагають повної відповідальності за результати своєї виробничо-фінансової діяльності. Оскільки фінансове становище підприємства знаходиться в прямій залежності від стану оборотних засобів і передбачає порівняння витрат з результатами господарської діяльності і відшкодуванням затрат власними засобами, підприємства зацікавлені в раціональній організації оборотних коштів - організації їх руху з мінімально можливою сумою для здобуття найбільшого економічного ефекту.

Грунтовний аналіз показників ефективності використання оборотних коштів дозволить визначити, який рівень оборотних коштів потрібен підприємству, тобто дасть змогу здійснити нормування, визначити їх мінімальну кількість, при використанні якої підприємству буде забезпечена безперервність процесу виробництва, виконання плану реалізації продукції, і, як наслідок, отримання прибутку.

Особливої актуальності набуває проблема подальшого вдосконалення методики бухгалтерського обліку та аналізу оборотних коштів, які є наймобільнішим складником ресурсів підприємства. Від ступеня ефективності використання оборотних активів залежить стан суб'єкта

господарювання.

З цього і випливає, що питання дослідження ефективного використання оборотних коштів підприємством в умовах ринкової економіки набуває особливої актуальності.

У розробку питань теорії й методології обліку та аналізу оборотних активів вагомий внесок зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: Б.І. Адамов, Н.А. Басіна, С.Л. Береза, Ф.Ф. Бутинець, М.І. Бучнєв, Д.В. Василичев, Глен Велш, Даніел Шорт, Л.А. Демчук, Н.І. Дорош, В.М. Іваненко, А.М.Карбовник, М.М.Коваленко, О.І. Коблянська, Ю.А. Кузьмінський, Л.П.Нарижний, Б. Нідлз, В.Ф. Палій, І.І. Пилипенко, В.А. Познаховський, М.С. Пушкар, Ж. Рішар, І.І.Сахарцева, Г.В.Савицька, Л.К. Сук, Д. Стоун, Н.В. Тарасенко, А.Д.Шеремет, В.Г. Швець, Б.С. Юровський та інші.

Віддаючи належне науковим напрацюванням вчених, слід відзначити, що окремі питання удосконалення обліку та аналізу оборотних коштів потребують подальшого науково-практичного дослідження та уточнення.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження організаційно-методичних підходів до обліку та аналізу оборотних коштів та визначення шляхів їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є процес обліку та аналізу використання оборотних коштів підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних засад обліку та аналізу оборотних коштів підприємства.

Відповідно до мети дослідження в роботі поставлені такі завдання:

- дослідити сутність та розвинути економічну категорію «оборотні кошти»;
- удосконалити класифікацію оборотних коштів;
- дослідити організацію обліку оборотних коштів на підприємстві;
- удосконалити напрями визначення завдань обліку оборотних коштів;
- проаналізувати стан та ефективність використання оборотних коштів;
- удосконалити підхід до управління оборотними коштами.

Теоретичні аспекти обліку досліджувалися із застосуванням методів індукції та дедукції, за допомогою яких визначено загальні тенденції розвитку обліку оборотних коштів. Для уточнення та поглиблення сутності оборотних коштів використано методи теоретичного узагальнення, групування, порівняння й конкретизації. Логічний метод, а також метод порівняння, використано для оцінки стану оборотних коштів, при уточненні підходів до відображення в обліку операцій з оборотними коштами. Методи конкретизації, діалектичний метод, аналіз, синтез, абстрагування покладені в основу удосконалення організаційних й методичних засад бухгалтерського обліку та аналізу операцій з оборотними коштами. Використання графічного методу сприяло наочному представленню статистичних даних і результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження є сучасної теорії бухгалтерського обліку і аналізу, нормативно-правові акти України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених-економістів з питань теорії та організації бухгалтерського обліку і аналізу, монографічні та періодичні фахові видання, матеріали всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних конференцій, Інтернет-ресурси тощо.

Результати та значимість роботи полягають у розробці організаційно та методичних положень щодо вдосконалення обліку та аналізу оборотних коштів підприємства, зокрема:

удосконалено:

– підхід до управління оборотними коштами з урахуванням визначеної послідовності його етапів з метою підвищення ефективності функціонування, зміцнення фінансового стану та забезпечення безперервності діяльності підприємства.

Набули подальшого розвитку:

– напрями визначення завдань обліку оборотних коштів, що сформовані в залежності від порядку їх використання в процесі управління з метою удосконалення облікової політики підприємства;

– класифікація оборотних коштів на підставі визначення додаткової класифікаційної ознаки в залежності від характеру участі оборотних коштів в господарській діяльності підприємства з розподілом оборотних коштів, на кошти, що обслуговують виробничий цикл, операційну діяльність, інвестиційну діяльність та фінансову діяльність.

– сутність поняття «оборотні кошти» як групи мобільних активів, які безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства, мають термін використання менше одного року і які повинні забезпечувати платоспроможність підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендації автора щодо запропонованих удосконалень обліку та аналізу оборотних коштів ТОВ «Волма У А».

Основні результати дослідження, що викладені у кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію шляхом обговорення та отримали позитивну оцінку на XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях: 2021». Крім того, питання обліково-аналітичного забезпечення оборотних коштів було розглянуто в статті та розміщено у збірнику статей молодих вчених «Обліково-аналітичне забезпечення управління розвитком підприємства» (випуск 6, 2021р.)

За результатами дослідження опубліковані тези доповіді на тему: «Обліково-аналітичне забезпечення процесу управління формуванням і стягненням дебіторської заборгованості», та статтю «Роль облікової політики в управлінні оборотними активами суб'єкта господарювання».

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань і додатків. Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 112 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ

1.1 Економічна характеристика та порядок використання оборотних коштів

«Оборотні кошти є сукупністю фондів обігу, а також виробничих оборотних активів, визначених у грошовому вираженні. Дані складові по-різному беруть участь у процесі відтворення: перші – у сфері обігу, другі зайняті в галузі виробництва товарів»[2].

«Для здійснення власної фінансово-господарської діяльності підприємство повинне мати у своєму розпорядженні відповідні виробничі засоби. За характером своєї участі у процесі виробництва вони поділяються на основні і оборотні. В основі такого поділу лежить відмінність у русі вартості засобів праці і предметів праці.

Матеріальною основою виробництва є виробничі засоби у вигляді засобів і предметів праці. У процесі функціонування вони по-різному переносять свою вартість на вартість готового продукту.

На відміну від основних виробничих засобів оборотні кошти споживаються в одному виробничому циклі і їхня вартість повністю переноситься на вартість виготовленої продукції. При цьому одна їхня частина в речовій формі входить до створеного продукту і набирає товарної форми, в якій її буде використано споживачем. Інша частина також повністю споживається у процесі виробництва, але, втрачаючи свою споживну вартість, у речовій формі до продукту праці не входить (паливо).

Оборотні виробничі кошти становлять собою мінімально необхідні для виконання виробничої програми запаси сировини, основних матеріалів,

покупних напівфабрикатів, допоміжних матеріалів, палива, запасних частин для ремонту, МШП, а також незавершеного виробництва.

Обігові кошти, хоч і не беруть участі безпосередньо у виробничому процесі, є необхідним елементом для забезпечення єдності виробництва і обігу. Сфера їхнього функціонування створює передумови для виділення їх у самостійне поняття фонди обігу» [28, с. 67].

Обігові кошти складаються із виробничих запасів, готової продукції; товарів на складі та відвантажених покупцям і залишку грошових коштів на рахунках підприємства.

«До видатних науковців, які в своїх працях детально розглядали питання економічної сутності оборотних коштів та порядок їх використання можна віднести таких зарубіжних вчених як Велми Глен А., Сигел Дж., Шим Дж, Е.С. Хендріксен , а також вітчизняних Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Грабова, Ю.К. Гришкунайта, Н.В. Дубенко, А.Г. Загородній, А.Ш. Маргуліс та інших. Фінансовий аспект формування та використання оборотних активів висвітлені в працях І.А. Бланка, О.Д. Василика, проф. Н.В. Колчина, Д.С. Молякова та ін. Питання управління та контролю оборотних активів розглядають Л.В. Пан, Р.С. Сорока. Економічний аспект формування та використання оборотних активів висвітлені в працях А.Н. Бородавкіна, Крамаренко Г.О. та інших вчених» [15, с. 64].

«Серед публікацій останніх років досить мало таких, які б були повністю присвячені дослідженню сутності понять «оборотний капітал», «оборотні кошти» та «оборотні активи», а поняття в переважній більшості публікацій розглядаються у контексті управління та контролю.

Проаналізувавши поняття «оборотні активи» в різних літературних джерелах, можна виділити чотири підходи економістів до трактування сутності даного поняття:

- сукупність оборотних фондів та фондів обігу;
- оборотні засоби підприємств, що відображаються в активі їх бухгалтерського балансу;

- активи, що використовують в одному операційному циклі, обороті або будуть перетворені на гроші протягом одного року;
- гроші, запаси, борги третіх осіб, короткострокові фінансові вкладення» [17, с. 77].

«Серед вчених найбільше прихильників першого та другого підходу. Глен А. Велш, Н.М. Грабова, А.Г. Загородній, Н.В. Колчина, А.Ф. Кондратьєва, Е.С. Хендриксен, Р.Л. Хом'як та ін. під оборотними коштами розуміють грошові ресурси, що авансуються в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності виробництва та реалізації продукції. Таке трактування, на перший погляд, істотно відрізняється від тих, що наводяться в західних виданнях з фінансового менеджменту. Насправді, в них є багато спільного як за змістом, так і за методами впливу на об'єкт управління, в ролі якого в даному випадку виступає власний капітал.

Часто у вітчизняній літературі поняття «обігові кошти», «оборотні кошти» та «оборотний капітал» ототожнюються (А.Н. Бородавкін, Д.С. Моляков, Р. Сорока) це свідчить про ідентичність на їхню думку даних понять» [15, с. 65].

«З політекономічної точки зору розглядалися поняття основного (постійного) і оборотного капіталу. Витрати господаря на постійний і оборотний капітали різні, вважали вчені: витрати на останній відновляються після кожного обороту, а капітал постійний, служачи для багатьох оборотів, вимагає тільки виправлень, налагодження, що обходиться набагато дешевше, ніж повне його поновлення.

В політичній економії капіталом називаються певні майнові блага, створені виробництвом та призначені слугувати для подальшого виробництва. У вченні про окреме господарство капітал – це абстрактна цінність всіх зібраних підприємством ресурсів. В обліку капітал – це частина пасиву, що показує долю власника в засобах підприємства. Тобто капітал є власним джерелом коштів, ресурсів підприємства.

Таким чином оборотний капітал – це частина капіталу підприємства,

яка належить власнику та спрямовується на забезпечення підприємства оборотними коштами» [22, с. 414].

«Оборотний капітал і оборотні кошти – взаємопов’язані поняття, проте вони не є аналогічними. Величина оборотного капіталу свідчить про те, наскільки основна діяльність підприємства забезпечена власними фінансовими ресурсами. Однак, за недостатністю власних, в обіг можуть бути залучені спеціально для цього позичені кошти (кредити), або кошти, призначені для погашення заборгованості з поточних зобов’язань, що є цілком нормальним» [27, с. 237].

«Оборотний капітал розкриває процес пошуку джерел фінансування оборотних активів. З точки зору бухгалтерського балансу оборотний капітал – це перевищення оборотних активів підприємства над його короткотерміновими зобов’язаннями.

Оборотні кошти – авансована підприємством в оборотні виробничі фонди та фонди обігу (за мінусом амортизаційних відрахувань) сукупність коштів, яка опосередковує їх рух у процесі кругообігу, забезпечує безперервний процес виробничо-господарської діяльності.

Ототожнення оборотного капіталу з оборотними коштами не є виправданим, враховуючи, що гроші мають вартісну форму, а капітал має не тільки вартісну, але й натурально-речову форму» [1, с. 22].

Підходи до визначення поняття «оборотні кошти» представлено в таблиці 1.1.

Отже, проаналізувавши існуючі погляди, можливо, з нашої точки зору, визначити основні три підходи до визначення оборотних коштів:

- «вартісний (кошти, які авансуються у виробничі оборотні фонди та фонди обігу);
- майновий (сукупність майнових цінностей);
- фінансовий (активи, які перетворюються у грошові кошти (готівку) протягом одного року).

Проаналізувавши основні поняття сутності оборотних коштів,

оборотного капіталу та оборотних активів, вважаємо, що необхідно розрізняти ці три категорії, враховуючи, що оборотні кошти – це кошти, які спрямовані на фінансування виробничого циклу з метою отримання додаткового прибутку, а оборотний капітал – об'єднує в собі як матеріальну-речову, так і вартісну форму капіталу, при тому, що оборотні кошти відображають тільки вартісну форму» [43].

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення поняття «оборотні кошти»

Автор	Визначення
С. Покропивний	«...оборотні кошти – це сукупність грошових коштів підприємства, необхідних для формування й забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу» [19, с. 149].
С. Сироткин	«...оборотні кошти – це грошові кошти, що знаходяться у розпорядженні об'єднання для створення запасів сировини, матеріалів та інших матеріальних цінностей» [55, с. 66].
Г. Азаренкова	«...оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди та фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції» [2, с. 126].
А. Ковальова	оборотний капітал «...належить до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами або можуть бути перетворені у них протягом року або одного виробничого циклу» [27, с. 130].
М. Білик	«...оборотні активи виробничого підприємства – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їхньої ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями» [3, с.161].
І. Бланк	«...оборотні (поточні) активи як сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і повністю споживаються протягом одного операційного циклу» [4, с. 62].
В. Савчук	«Оборотні засоби підприємств - це грошові кошти, що перебувають у розпорядженні для утворення оборотних фондів і фондів обігу» [54].

Порівнюючи оборотні активи з оборотними коштами, необхідно виділити, що оборотні активи – це ширше поняття, оскільки оборотні кошти є одними із елементів оборотних активів.

«Оборотні кошти кількісно відповідають оборотному капіталу, все ж

таки вони докорінно відзначаються тим, що оборотні кошти – це фінансові ресурси, що призначено для обслуговування процесу створення та функціонування оборотного капіталу. Фінансові ресурси, відмежовані від оборотного капіталу, як самостійна економічна категорія, мають також і свою, особливу, форму існування. Якщо для капіталу формою існування виступає його кругообіг, то формою існування оборотних коштів можна вважати їх функціональний цикл, впродовж якого вони виконують весь комплекс своїх функцій щодо обслуговування кругообігу капіталу.

Визначення джерел формування оборотних коштів є важливим завданням для підприємства, оскільки вони забезпечують безперервний процес виробництва, а їх нестача може привести до скорочення виробництва, а як наслідок до зменшення прибутку.

Традиційно виділяють власні та залучені джерела фінансування оборотних коштів підприємств.

Власні кошти підприємств відіграють головну роль в організації кругообігу фондів, так як підприємства, що працюють на основі комерційного розрахунку, повинні володіти певною майновою та оперативною самостійністю з тим, щоб вести справу рентабельно і нести відповідальність за прийняті рішення» [18, с. 110].

«За рахунок власних коштів покривається мінімальна потреба підприємства в оборотних коштах, серед них виділяють такі: статутний фонд (пайові внески членів засновників, внески іноземних учасників, надходження від емісії цінних паперів); відрахування від прибутку; цільове фінансування та цільові надходження (з бюджету, з галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів); приріст постійних пасивів (мінімальна заборгованість із заробітної плати працівникам, відрахування на обов'язкове пенсійне страхування), резерв майбутніх платежів, авансування покупців)» [66, с. 176].

«Залучені кошти використовуються для покриття тимчасових потреб підприємства. До залучених коштів відносять банківські кредити, комерційні

кредити та кредиторську заборгованість.

Серед залучених коштів здебільшого зустрічаються короткострокові банківські кредити, що з переходом країни на ринкову систему господарювання стало одним з важливих питань, яке виникло перед господарюючими суб'єктами. Обмеженість кредитоспроможності банків та високий ступінь ризику при наданні позик породили на внутрішньому ринку дефіцит кредитних ресурсів.

Основними напрямками залучення кредитів для формування оборотних коштів є:

- кредитування сезонних запасів сировини, матеріалів та витрат, пов'язаних з сезонним процесом виробництва;
- тимчасове заповнення нестачі власних оборотних коштів;
- здійснення розрахунків і опосередкування платіжного обороту» [38, с. 228].

Визначення межі власних та залучених коштів є проблемним питанням, навколо якого тривають дискусії економістів. Проте, всі сходяться на тому, що загальну потребу підприємства в оборотних коштах слід формувати за рахунок власних коштів, коливання – за рахунок залучених. При обґрунтуванні меж залучення кредитних ресурсів потрібно виходити з можливого ступеню впливу на різні стадії процесу кругообігу.

«Підвищення ефективності використання оборотних коштів потребує, щоб на кожну гривню, авансовану у виробництво незалежно від того, є вона власною для підприємства чи запозиченою, повинно припадати більше обсягу реалізації, а відповідно й прибутку.

Проте, шляхи досягнення єдиного кінцевого результату різноманітні та пов'язані з існуванням альтернативних стратегій фінансування оборотних коштів» [9, с. 167].

Зарубіжні науковці виділяють три напрями фінансування оборотних коштів. До них відносять: метод узгодження строків існування активів та зобов'язань, консервативний напрям фінансування та агресивний напрям

фінансування (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Стратегії фінансування оборотних коштів

Метод узгодження строків полягає в узгодженні строків існування активів та зобов'язань (кредиторської заборгованості).

Основана мета даного напрямку: зменшення ризику неспроможності підприємств у встановлений строк розраховуватися за рахунками кредиторів.

Агресивний напрям фінансування оборотних коштів проводиться у разі: якщо підприємство фінансує весь обсяг основних засобів та частину постійних оборотних активів за рахунок довгострокових кредитів. Решта активів формується шляхом залучення короткострокових кредитів та кредиторської заборгованості.

«Межа залучення довгострокових кредитів може опускатися нижче основних засобів, що характеризує формування деякої частини основних засобів за рахунок короткострокових кредитів та кредиторської заборгованості. Така політика високо ризикова і є характерною для більшості українських підприємств» [2, с. 73].

Супротивним напрямом є консервативний. Він передбачає фінансування постійних активів та частини змінних за рахунок довгострокових кредитів та приросту спонтанної кредиторської заборгованості. При застосуванні до фінансування оборотних коштів даний напрям, підприємства використовують тільки незначний обсяг планового

короткострокового кредиту. І тільки в ті моменти, коли необхідність в оборотних коштах сягає найвищої потреби.

«Оборотні виробничі фонди і фонди обігу знаходяться в постійному русі і забезпечують безперервний кругообіг засобів. При цьому відбувається постійна і закономірна зміна форм авансованої вартості: з грошової вона перетворюється на товарну, потім — на виробничу і знову на товарну і грошову. Отже, кругообіг оборотного капіталу відбувається за схемою (формула 1.1):

$$Г-T... В...-T1-Г2, \quad (1.1)$$

де Г – грошові кошти, які авансуються господарюючими суб'єктами ;

Т – засоби виробництва;

В – виробництво;

Т1 – готова продукція;

Г2 – грошові кошти, одержані від продажу продукції, що включають в себе реалізований прибуток.

Крапки (...) означають, що оборот капіталу перервано, але процес його кругообігу продовжуватиметься у сфері виробництва.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність авансування коштів для забезпечення безперервного руху оборотних виробничих фондів і фондів обігу з метою створення необхідних виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції і умов для її реалізації» [14, с. 88].

Рух оборотних виробничих фондів і фондів обігу становлять єдиний процес. Цей процес забезпечується відповідним оборотним капіталом. Це дає можливість об'єднати оборотні виробничі фонди і фонди обігу в єдине поняття – оборотні кошти (рис. 1.2).

«Оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва

та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції» [22, с. 215].

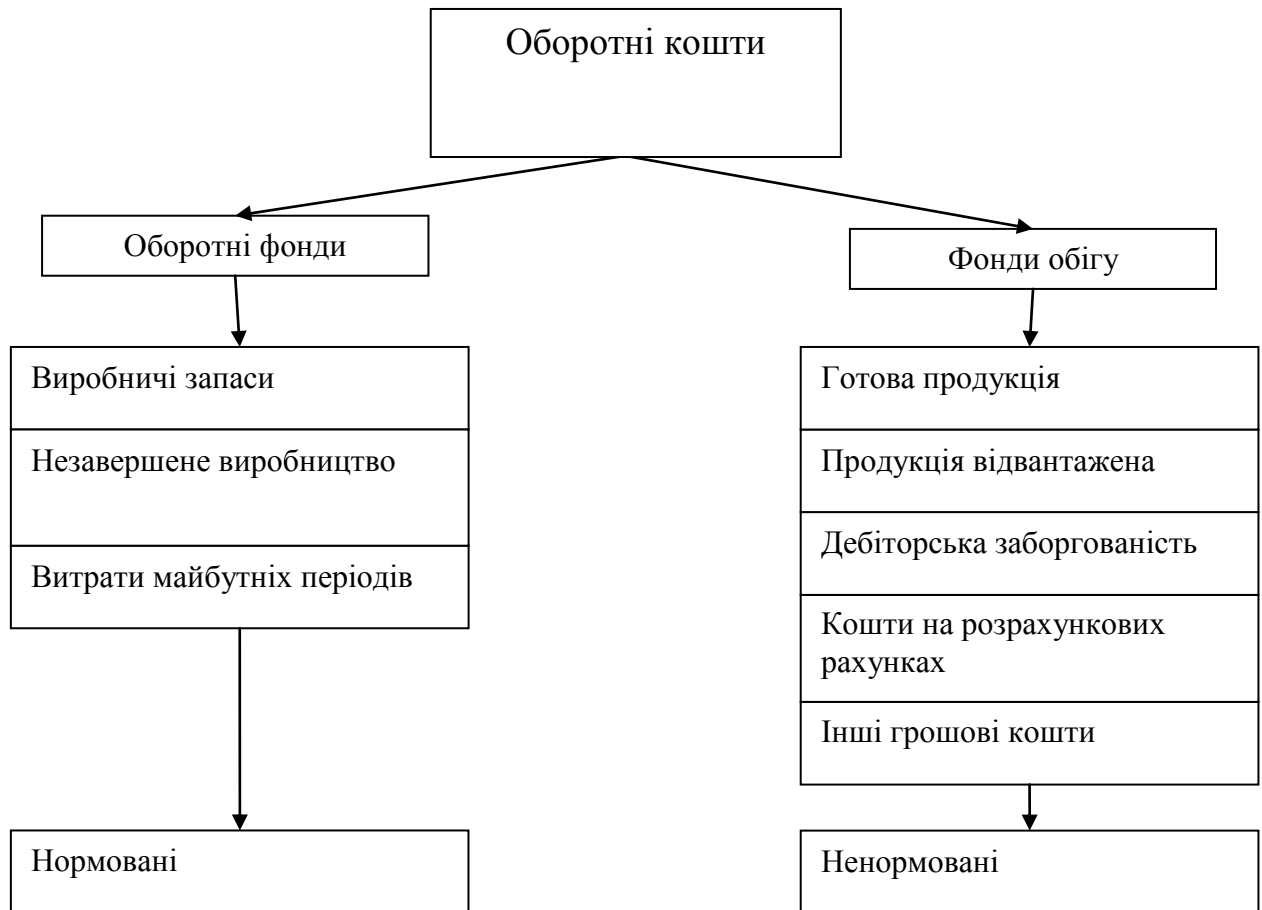

Рисунок 1.2 – Складові елементи оборотних коштів підприємства

«Організація оборотних коштів включає:

- визначення складу і структури оборотних коштів;
- визначення потреби підприємства в оборотних коштах;
- визначення джерел формування оборотних коштів;
- розпорядження та маневрування оборотними коштами;
- відповідальність за зберігання та ефективне використання оборотних коштів.

Склад оборотних коштів – це сукупність окремих елементів оборотних виробничих фондів і фондів обігу» [40, с. 44].

«Структура оборотних коштів – це частка вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі оборотних коштів.

Структура оборотних коштів має значні коливання в окремих галузях господарства. Вона залежить від складу і структури витрат на виробництво, умов поставок матеріальних цінностей, умов реалізації продукції, проведення розрахунків (наприклад, вугільна промисловість, легка та харчова промисловість, машинобудування, нафтохімічна промисловість)» [14, с. 113].

«Склад і структура оборотних коштів представлена наступними елементами: фондами обігу та оборотними виробничими фондами.

Переважною частиною виробничих оборотних активів є запаси виробництва (комплектуючі, сировину, матеріали і напівфабрикати, тара, паливо, запчастини, господарський інвентар).

Разом з виробничими запасами склад і структура оборотних коштів у частині виробничих фондів включає кошти, що знаходяться у виробництві, включаючи незавершену продукцію, а також витрати і витрати майбутніх періодів» [25, с. 133].

Склад і структура оборотних коштів наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Склад і структура оборотних коштів

Склад і структура оборотних коштів			
Виробничі оборотні фонди		Фонди обігу	
Виробничі запаси	Засоби у виробничих витратах	Готова продукція	Грошові кошти і розрахунки
1.Сировина, основні матеріали,покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби. 2.Допоміжні матеріали. 3.Малоцінні та швидко зношувані матеріали.	4.Незавершене виробництво. 5.Напівфабрикати власного виробництва. 6.Витрати майбутніх періодів.	7.Готова продукція на складі підприємства. 8.Відвантажена але не оплачена продукція.	9.Розрахунки з дебіторами. 10.Доходні активи. 11.Грошові кошти та їх еквіваленти в національній та іноземній валюті.

«Оборотні фонди перебувають у постійному русі (обороті), починаючи від надходження предметів праці на склад підприємства до отримання готової продукції та переходу її у сферу обігу (реалізації). У плановій та обліковій практиці оборотні фонди поділяють на:

- виробничі запаси;
- незавершене виробництво і напівфабрикати власного виготовлення;
- витрати майбутніх періодів.

Виробничі запаси становлять найбільшу частину оборотних фондів. У загальному обсязі оборотних фондів вони становлять до 70 %. До складу виробничих запасів входять:

- сировина;
- основні та допоміжні матеріали;
- куповані напівфабрикати та комплектуючі вироби;
- паливо;
- тара і тарні матеріали;
- запасні частини для ремонту;
- інші матеріали» [318, с. 260].

«За призначенням у виробничому процесі (за елементами) оборотні кошти можна класифікувати в такі групи:

– виробничі запаси – сировина, допоміжні матеріали, покупні напівфабрикати, паливо, тара, запасні частини для ремонту устаткування, швидкозношувані малоцінні предмети, а також інші предмети, використовувані в процесі виробництва. Виробничий запас формується у транспортних, складських (підготовчих та поточних) і страхових запасах;

– засоби у витратах на виробництво включають незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва та витрати майбутніх періодів.

Незавершене виробництво – предмети праці, які знаходяться у виробництві на різних стадіях обробки в підрозділах підприємства, тобто це продукція (роботи), яка не пройшла усіх передбачених технологічним

процесом стадій, а також вироби, які не укомплектовані чи не пройшли випробування і технічного приймання.

Напівфабрикати власного виробництва – предмети праці, обробка яких цілком завершена в одному з підрозділів підприємства, але вони підлягають подальшій обробці в інших підрозділах підприємства, зокрема литтю, куванню, штампуванню тощо.

Витрати майбутніх періодів – це витрати, здійснені в звітному періоді, але віднесені до наступного періоду, зокрема, витрати на підготовку й освоєння нової продукції, раціоналізаторство і винахідництво, а також інші витрати в даному періоді, які будуть включені в собівартість продукції в наступному звітному періоді;

– готова продукція – це виготовлена кінцева продукція, яка пройшла випробування і приймання, повністю укомплектована відповідно до договорів із замовниками і відповідає технічним умовам і вимогам. До цієї групи оборотних коштів відносять готову продукцію на складі підприємства, а також відвантажену, але ще не оплачену продукцію;

– грошові кошти і розрахунки (кошти розрахунку) включають дебіторську заборгованість перед підприємством, дохідні активи (від вкладень в цінні папери), а також грошові кошти та їх еквіваленти в національній та іноземній валюті» [14, с. 87].

«Згідно структури балансу, яка є типовою для підприємств України (окрім малих підприємств, банків та бюджетних установ), вартість незавершеного виробництва відноситься до запасів діяльності, однак, на нашу думку, його не можна включати у класифікацію готової продукції, особливо в сільськогосподарському виробництві, адже не завжди існує впевненість щодо отримання готового продукту, та й П(С)БО 9 «Запаси» розділяє ці поняття. Окрім того, для сільськогосподарських підприємств слід додатково зі складу запасів виділяти класифікаційний елемент «поточні біологічні активи», адже, попри свою немонетарну форму, такі активи, на нашу думку, не можна ототожнити з іншими елементами запасів, які мають

чітко виражену неживу природу.

Важливого значення також набуває класифікація оборотних коштів, оскільки дає можливість підприємству визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних коштів. Від цього значною мірою залежить фінансовий стан підприємства. Оборотні кошти класифікуються за декількома ознаками» [17].

«Оборотні кошти класифікують:

- залежно від їх участі у кругообігу коштів;
- за методами планування та способами регулювання;
- за джерелами формування.

Відповідно до першої ознаки оборотні кошти поділяються на оборотні кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди, та оборотні кошти, авансовані у фонди обігу.

Залежно від методів планування та способів регулювання оборотні кошти поділяються на нормовані та ненормовані.

До нормованих оборотних коштів належать кошти, щодо яких установлюються нормативи запасів (виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, залишки готової продукції). До ненормованих оборотних коштів належать фонди обігу за винятком готової продукції. За джерелами формування оборотні кошти поділяються на власні, залучені, інші» [67, с. 327].

Термін «оборотні кошти» (синонімами є: оборотні активи, оборотний капітал, робочий капітал) трактується вітчизняними та іноземними науковцями достатньо однозначно. На підставі проведеного дослідження даної економічної категорії вітчизняними та зарубіжними економістами категорію оборотних коштів підприємства запропоновано визначати наступним чином: оборотні кошти – це мобільні активи, які безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства, мають термін використання менше одного року і які повинні забезпечувати платоспроможність підприємства за поточними фінансовими

зобов'язаннями.

На підставі проведеного дослідження запропоновано виділити додаткову ознаку класифікації оборотних коштів підприємства – в залежності від характеру участі оборотних коштів в господарській діяльності підприємства. За цією ознакою оборотні кошти можна поділити на кошти, що обслуговують виробничий цикл, операційну діяльність, інвестиційну діяльність та фінансову діяльність (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Пропонована класифікація оборотних коштів

Класифікаційна ознака	Види оборотних коштів
1. За видами	запаси; дебіторська заборгованість; грошові кошти.
2. За характером участі в господарській діяльності підприємства	обслуговують виробничий цикл; обслуговують операційну діяльність; обслуговують інвестиційну діяльність; обслуговують фінансову діяльність.
3. За ліквідністю	високоліквідні; низьколіквідні.
4. За джерелами формування	зовнішні; внутрішні.
5. За кругообігом	початкові; функціонуючі; накопичені.
6. За правом власності	власні; позичені.
7. За принципом нормування	нормовані; ненормовані
8. За ступенем ризику	мінімальний; малий; середній; високий

Розподіл оборотних коштів за цією ознакою необхідний для вибору керівництвом підприємства ефективних методів управління.

В підсумку необхідно зазначити, що розподіл оборотних коштів на групи за різними ознаками є важливою умовою здійснення процесу управління оборотними активами підприємства.

1.2 Методика управління оборотними коштами

«Управління оборотними коштами полягає в забезпеченні безперервності процесу виробництва і реалізації продукції з найменшим розміром оборотних коштів. Це означає, що оборотні кошти підприємств повинні бути розподілені по всіх стадіях кругообігу у відповідній формі і в мінімальному, але достатньому обсязі. Оборотні кошти в кожен момент завжди одночасно перебувають на всіх трьох стадіях кругообігу і виступають у вигляді грошових коштів, матеріалів, незавершеного виробництва, готових виробів.

В сучасних умовах, коли підприємства знаходяться на повному самофінансуванні, правильне визначення потреби оборотних коштах має особливе значення.

Управління оборотними активами підприємства пов'язане з конкретними особливостями формування його операційного циклу. Операційний цикл представляє собою період повного обороту всієї суми оборотних активів, в процесі якого відбувається зміна окремих їх видів. Він характеризує проміжок часу між придбанням виробничих запасів та отриманням грошових коштів від реалізації виробленої з них продукції» [35, с. 109].

Необхідно відзначити, що рух оборотних активів підприємства в процесі їх кругообігу проходить чотири основних стадії, послідовно змінюючи свої форми (рис. 1.3).

«Значний обсяг фінансових ресурсів, що інвестуються в оборотні активи, різноманіття їх видів і конкретних різновидів, визначальна роль в прискоренні обороту капіталу й забезпеченні постійної платоспроможності, а також ряд інших умов, визначають складність задач фінансового менеджменту, пов'язаних з управлінням оборотними активами. Комплекс цих завдань і механізми їх реалізації знаходять відбиток у послідовному

управлінні оборотними активами» [6, с. 41].

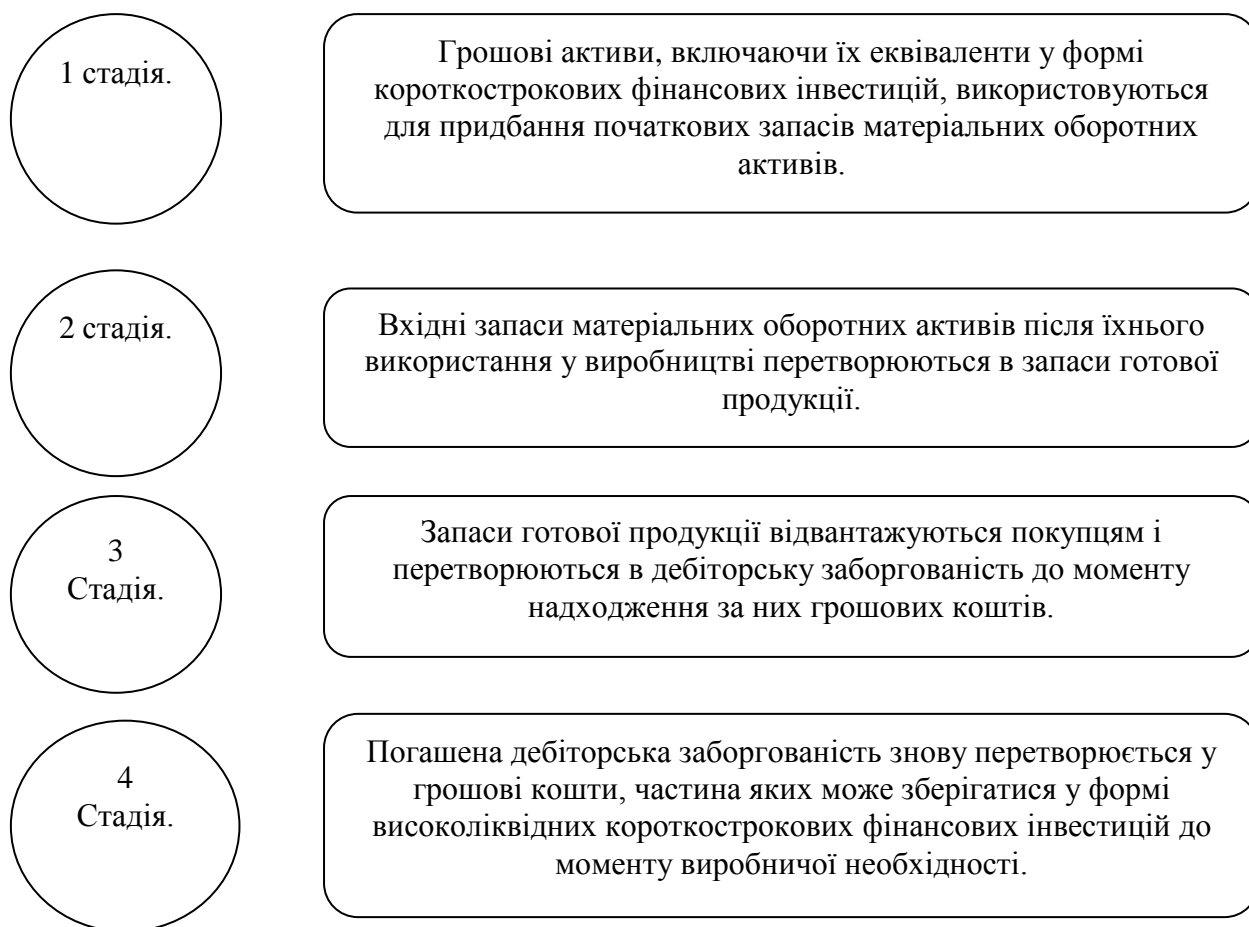

Рисунок 1.3 – Процес кругообігу оборотних коштів

Головною метою управління оборотними коштами є формування необхідного їх обсягу, оптимізація їх складу і забезпечення ефективного їх використання.

Управління оборотними коштами на підприємстві здійснюється в наступній послідовності.

Перший етап. Аналіз оборотних коштів підприємства у попередньому періоді. Основною метою такого аналізу є визначення рівня забезпеченості підприємства оборотними коштами та пошук резервів зростання ефективності їх функціонування. Результати проведеного аналізу дозволяють визначити загальний рівень ефективності управління оборотними активами на підприємстві та виявити основні напрями його підвищення в майбутньому

періоді.

Етапи аналізу представлені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Послідовність аналізу оборотних коштів

Етап аналізу	Зміст
1 етап	Розглядається динаміка загального обсягу оборотних активів підприємства. Розраховуються темпи зміни середньої їх суми в зіставленні з темпами зміни обсягу реалізації продукції і середньої суми всіх активів. Аналізується динаміка питомої ваги оборотних активів в загальній сумі активів підприємства.
2 етап	Розглядається динаміка складу оборотних активів підприємства в розрізі основних їх видів - запасів сировини, матеріалів і напівфабрикатів, запасів готової продукції, дебіторської заборгованості, залишків грошових активів. Проводиться аналіз темпів зміни суми кожного із цих видів оборотних коштів у зіставленні з темпами зміни обсягу виробництва і реалізації продукції. Розглядається динаміка питомої ваги основних видів оборотних коштів, які використовує підприємство, у загальній їх сумі. Проводиться аналіз складу оборотних коштів за окремими їх видами дозволяє оцінити рівень їх ліквідності.
3 етап	Вивчається оборотність окремих видів оборотних коштів і загальної їх суми. Аналіз проводиться з використанням показників : - коефіцієнта оборотності; - періоду обороту оборотних активів. На підставі аналізу встановлюється загальна тривалість і структура операційного, виробничого і фінансового циклів підприємства та досліджуються основні фактори, що визначають тривалість цих циклів.
4 етап	Визначається рентабельність оборотних активів та досліджуються фактори впливу.
5 етап	Розглядається склад основних джерел фінансування оборотних активів: динаміка їх суми та питомої ваги в загальному обсязі фінансових засобів, інвестованих у ці активи; визначається рівень фінансового ризику, що генерується сформованою структурою джерел фінансування оборотних активів.

«Другий етап. Вибір політики формування оборотних активів підприємства. Така політика повинна відображати загальну філософію фінансового управління підприємством з позицій прийнятного співвідношення рівня прибутковості та ризику фінансової діяльності» [65, с. 332].

Система управління розглядає три принципових підходи до політики

формування оборотних активів підприємства: консервативний, помірний і агресивний (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Підходи формування оборотних активів

Вид	Характеристика
Консервативний:	передбачає не тільки повне задоволення поточної потреби в усіх їх видах, що забезпечує нормальний хід операційної діяльності, а й створення високих розмірів їх резервів на випадок непередбачених складнощів у забезпеченні підприємства сировиною, погіршення внутрішніх умов виробництва продукції, затримки інкасації дебіторської заборгованості і т.п. Такий підхід гарантує мінімізацію комерційних ризиків, але негативно позначається на ефективності використання оборотних активів - їх оборотності і рівні рентабельності
Помірний	спрямований на забезпечення повного задоволення поточної потреби в усіх їх видах і створення нормальних страхових їх розмірів на випадок найбільш типових збоїв в ході діяльності підприємства. При такому підході забезпечується середне для реальних господарських умов співвідношення між рівнем ризику і рівнем ефективності використання оборотних активів.
Агресивний	полягає в мінімізації усіх форм страхових резервів за окремими видами цих активів. При відсутності збоїв в ході операційної діяльності такий підхід до формування оборотних активів забезпечує найбільш високий рівень ефективності їх використання. Однак будь-які збої в здійсненні нормального ходу операційної діяльності, викликані дією внутрішніх або зовнішніх факторів, призводять до суттєвих фінансових втрат через скорочення обсягу виробництва і реалізації продукції.

Обрані принципові підходи до формування оборотних коштів підприємства, або тип політики їх формування, відображають різні співвідношення рівня ефективності їх використання і ризику. В кінцевому рахунку визначають суму цих активів і їх рівень по відношенню до обсягу операційної діяльності.

«Оптимізація обсягу оборотних активів. Така оптимізація повинна виходити з вибраного типу політики формування оборотних активів, забезпечуючи заданий рівень співвідношення ефективності їх використання і ризику. Процес оптимізації обсягу оборотних активів на цьому етапі управління ними складається з трьох основних стадій.

– на першій стадії з урахуванням результатів аналізу оборотних активів у попередньому періоді визначається система заходів щодо реалізації резервів, спрямованих на скорочення тривалості операційного, а в його рамках – виробничого та фінансового циклів підприємства.

– на другій стадії на основі обраного типу політики формування оборотних активів, запланованого обсягу виробництва і реалізації окремих видів продукції і розкритих резервів скорочення тривалості операційного циклу (в розрізі окремих його стадій) оптимізується обсяг і рівень окремих видів цих активів. Засобом такої оптимізації виступає нормування періоду їх обороту та суми.

– на третій стадії визначається загальний обсяг оборотних активів підприємства на майбутній період» [13].

«Четвертий етап. Оптимізація співвідношення постійної і змінної частин оборотних активів. Потреба в окремих видах оборотних активів і їх сума в цілому істотно коливається в залежності від сезонних та інших особливостей здійснення операційної діяльності. Так, на підприємствах ряду галузей агропромислового сектора економіки закупівлі сировини здійснюються протягом лише визначених сезонів, що визначає підвищену потребу запасів цієї сировини в цей період. На підприємствах окремих галузей є можливість переробки сировини лише протягом «сезону переробки» з подальшою рівномірною реалізацією продукції, що визначає в такі періоди підвищену потребу в оборотних активах в формі запасів готової продукції. Коливання в розмірах потреби в окремих видах оборотних активів можуть викликатися і сезонними особливостями попиту на продукцію підприємства» [65, с. 334].

Тому в процесі управління оборотними активами слід визначати їх сезонну складову, яка визначається як різниця між максимальною і мінімальною потребою. Співвідношення постійної і змінної частин оборотних активів є основою управління їх оборотністю й вибору конкретних джерел їх фінансування.

«П'ятий етап. Забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів. Хоча всі види оборотних активів в тій чи іншій мірі є ліквідними (крім безнадійної дебіторської заборгованості) загальний рівень їх термінової ліквідності повинен забезпечувати необхідний рівень платоспроможності підприємства за поточними (особливо невідкладним) фінансовими зобов'язаннями. З цією метою з урахуванням обсягу і графіка майбутнього платіжного обороту повинна бути визначена частка оборотних активів у формі грошових коштів, високо- і середньоліквідних активів.

Забезпечення необхідної рентабельності оборотних активів. Як і будь-який вид активів, оборотні активи повинні генерувати певний прибуток при їх використанні в операційній діяльності підприємства. Разом з тим, окремі види оборотних активів здатні приносити підприємству прямий дохід в процесі фінансової діяльності у формі відсотків і дивідендів (короткострокові фінансові інвестиції, які є еквівалентами грошових коштів). Тому складовою частиною управління оборотними активами є забезпечення своєчасного використання тимчасово вільного залишку грошових активів для формування ефективного портфеля короткострокових фінансових інвестицій, які виступають в формі їх еквівалентів» [10, с. 132].

«Вибір форм і джерел фінансування оборотних активів. Цей етап управління оборотними активами забезпечує вибір політики їх фінансування на підприємстві і оптимізацію структури його джерел. У процесі управління оборотними активами розробляються окремі фінансові нормативи, які використовуються для контролю ефективності їх формування та функціонування.

Цілі і характер використання окремих видів оборотних активів мають суттєві відмінні риси. Тому на підприємствах з великим обсягом використовуваних оборотних активів управління ними деталізується в розрізі основних їх видів.

Цілеспрямоване управління оборотними активами підприємства визначає необхідність попередньої їхньої класифікації. У зарубіжній та

вітчизняній практиці оборотні активи класифікують за низкою ознак» [14, с. 78].

«За характером фінансових джерел оборотні активи діляться на:

– валові оборотні активи (оборотні кошти в цілому), характеризують їх загальний обсяг, сформований за рахунок як власного, так і залученого капіталу.

В балансі вони відбиваються в II та III розділах активу;

– чисті оборотні активи (чистий робочий капітал) характеризує ту частину їх обсягу, яка сформована за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань.

За рівнем ліквідності оборотні активи поділяються на:

– абсолютно ліквідні активи підприємства, до яких належать гроші та короткострокові фінансові вкладення (ліквідні цінні папери);

– швидколіквідні – це оборотні активи без урахування суми всіх запасів;

– низьколіквідні активи – представляють групу майнових цінностей підприємства, які можуть бути перетворені в грошову форму без втрати своєї поточної ринкової вартості лише після значного періоду часу» [12, с. 107].

«В сучасній практиці управління оборотними активами до цієї групи відносяться:

- запаси сировини і напівфабрикатів;
- запаси малоцінних і швидкозношуваних предметів;
- активи в формі незавершеного виробництва;
- довгострокова дебіторська заборгованість;
- безнадійна дебіторська заборгованість;
- витрати майбутніх періодів.

За характером участі в операційному процесі. У відповідності до цієї ознаки оборотні активи диференціюються наступним чином:

– оборотні активи, що обслуговують виробничий цикл підприємства (запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів; незавершене виробництво,

готова продукція);

– оборотні активи, що обслуговують фінансовий (грошовий) цикл підприємства (дебіторська заборгованість, поточні інвестиції)» [31, с. 44].

«За складом оборотні активи в практиці фінансового менеджменту класифікують наступним чином:

– запаси сировини, матеріалів і напівфабрикатів. Цей вид оборотного капіталу характеризує обсяг вхідних матеріальних потоків в формі запасів, які забезпечують виробничу діяльність підприємства;

– запаси готової продукції, вони характеризують поточний обсяг вихідних матеріальних потоків в формі запасів виробленої продукції, призначеної до реалізації. Іноді сюди відносять незавершене виробництво, скориговане на коефіцієнт його завершеності за окремими видами продукції;

– дебіторська заборгованість. Вона характеризує суму заборгованості на користь підприємства, представлену фінансовими зобов'язаннями юридичних та фізичних осіб по розрахункам за товари, роботи, послуги, видані аванси і т.д.;

– грошові кошти. До них відносять не тільки залишки грошових коштів в національній та іноземній валюті, але й суму короткострокових фінансових вкладень, які розглядаються як форма інвестиційного використання тимчасово вільних залишків коштів;

– інші види оборотних активів. До них відносяться оборотні активи, які не включені в склад вище згаданих (видатки майбутніх періодів, тощо)» [9].

«За періодом функціонування оборотних активів виділяють наступні:

– постійна частина, вона представляє незмінну частину коштів, що не залежить від сезонних та інших коливань операційної діяльності підприємства і не пов'язана з формуванням запасів товарно-матеріальних цінностей сезонного зберігання дострокового завозу. Іншими словами, це мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення операційної діяльності;

– змінна частина пов'язана з сезонними зростаннями обсягів

виробництва і реалізації продукції, що вимагає в окремі періоди господарської діяльності підприємства запасів товарно-матеріальних цінностей сезонного зберігання. Класифікацію оборотних активів здійснюють за різними ознаками, проте в умовах антикризового управління, обґрунтовано застосування класифікації оборотних активів за ступенем ліквідності, за періодом та за формою функціонування. Уведення таких додаткових класифікаційних ознак дає змогу більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз та планування оборотних активів на підприємстві» [38].

«Особливості управління оборотним капіталом визначаються структурною належністю суб'єктів господарювання. Якщо у торговельних організаціях висока частка товарів, у промислових підприємств – сировини та матеріалів, то у фінансових корпораціях переважають грошові кошти та їх еквіваленти.

Оборотний капітал (оборотні кошти) підприємства, беручи участь у процесі виробництва та реалізації продукції, здійснює безперервний кругообіг, при цьому кошти переходять зі сфери обігу до сфери виробництва і повертаються, набуваючи послідовно форми фондів обігу і оборотних виробничих фондів» [42].

«Управління оборотними активами підприємства пов'язане з конкретними особливостями формування його операційного циклу. Операційний цикл являє собою період повного обороту всієї суми оборотних активів, у процесі якого відбувається зміна окремих їхніх видів.

На першій стадії грошові активи, включаючи їхні субститути у формі короткострокових фінансових вкладень, використовуються для придбання сировини і матеріалів, тобто вхідних запасів матеріальних оборотних активів» [61, с. 923].

«На другій стадії вхідні запаси матеріальних оборотних активів у результаті безпосередньої виробничої діяльності перетворюються в запаси готової продукції.

На третій стадії запаси готової продукції реалізуються споживачам і до настання їхньої оплати перетворюються в дебіторську заборгованість.

На четвертій стадії інкасована, тобто оплачена дебіторська заборгованість знову перетвориться в грошові активи, частина яких до їхнього виробничого зажадання може зберігатися у формі високоліквідних короткострокових фінансових вкладень» [20, с. 332].

Забезпечення ефективності всіх сфер діяльності підприємства прямо або опосередковано пов'язане із забезпеченням належного обсягу оборотних активів, високопродуктивного їх використання, росту їхньої прибутковості. Як відомо, обсяг оборотних активів підприємства прямо залежить від обсягу господарської діяльності.

«При розгляді процесної складової сформованої системи, варто звернути увагу на управління елементами оборотного капіталу, які можна поділити на три основні групи кожна з яких, маючи свою специфіку й інструментарій, поєднана з іншими взаємним впливом на кінцевий результат обороту.

Управління грошовими коштами. Найважливішим моментом управління грошовими коштами є розрахунок мінімально необхідної суми грошових активів. Його пропонується будувати на плануванні грошового потоку за поточними господарськими операціями і обсягом витрачання активів по них в майбутньому періоді.

Управління запасами. Це функціональна діяльність, мета якої – довести загальну суму щорічних витрат на утримування запасів до мінімуму за умови задовільного обслуговування клієнтів. Згідно з іншим визначенням, управління запасами – це забезпечення і підтримування оптимальної кількості і типів фізичних ресурсів, необхідних для реалізації стратегічного плану організації. Важливість управління запасами пояснюється, насамперед, тим, що виробництво – це потік матеріальних ресурсів через процес, який змінює форму цих матеріалів, перетворюючи їх у готову продукцію. В останні роки власники підприємств освідомили важливість даного питання.

Створення та зберігання запасів потребують значних витрат, і щорічна їх сума перевищує чверть вартості самих запасів. Тому важливо керувати запасами, щоб зазначені витрати були мінімальними і щоб забезпечувався той рівень обслуговування та задоволення запитів клієнтів, до якого прагне підприємство» [30, с. 78].

Управління дебіторською заборгованістю є одним з найважливіших питань управління оборотним капіталом є оцінка реального стану дебіторської заборгованості. Тобто оцінка вірогідності безнадійних боргів, яка ведеться окремо по групах дебіторської заборгованості. При управлінні дебіторською заборгованістю необхідно контролювати стан розрахунків з покупцями за простроченою заборгованістю. Орієнтуватися на більше число покупців, щоб понизити ризик несплати одним або декількома крупними покупцями; стежити за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості; надавати знижки при достроковій оплаті.

«Для ефективного функціонування наведеної моделі управління оборотним капіталом підприємства необхідно детально дослідити всі елементи управління та сферу їх обігу. Чітко окреслені стадії технологічного циклу дозволять відокремити бізнес процеси підприємства на кожній з них. Це дасть можливість визначити елементи управління у функціональній складовій, а саме методи мотивації, способи контролю та організації.

При розгляді інформаційної складової варто звернути увагу на забезпечення підприємства та його структурних підрозділів відповідною інформацією. Порядок забезпечення процесу управління необхідною інформацією має базуватися, по–перше, на вимогах зовнішнього законодавства (на рівні держави), по–друге, на вимогах внутрішніх положень та інструкцій (на рівні підприємств)» [56, с. 49].

«Зовнішня нормативна інформація дозволить з'ясувати вимоги щодо оформлення господарських договорів, виконання господарських зобов'язань, особливостей відображення запасів, дебіторської заборгованості, поточних фінансових інвестицій, грошових коштів в бухгалтерському фінансовому

обліку, правил та норм зберігання, пакування, перевезення виробничих запасів і запасів готової продукції, порядку проведення інвентаризації та утилізації.

Внутрішня нормативна інформація забезпечить регулювання процесів управління дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, поточними інвестиціями, запасами в межах діяльності підприємства. Для підвищення ефективності управління оборотними активами внутрішня нормативна інформація повинна обґрунтовуватися шляхом розробки на підприємстві визначених положень, які мають включати основні характеристики процесів управління дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, поточними фінансовими інвестиціями, запасами та базуватись на відповідних методиках» [53, с. 698].

При розгляді функціональної складової варто звернути увагу на таку функцію як контроль, який, потрібно розглядати не як завершальний етап управління, а як проміжний. Такий етап повинен бути присутнім на кожній стадії виробничого циклу та безпосередньо пов'язаний з всіма іншими складовими.

Поєднання всіх складових у моделі дає можливість комплексно досліджувати та управляти елементами оборотного капіталу та підприємства в цілому.

«Кожна система під час створення повинна формуватися з урахуванням сучасних чинників впливу та особливості галузевої приналежності, зміни факторів зовнішнього середовища, потенціалу формування фінансових ресурсів, темпів економічного розвитку, форм організації виробничої й фінансової діяльності, фінансового стану й інших параметрів функціонування підприємства. Важливо не лише оцінювати існуючий стан діяльності організації та робити висновки, але й моделювати майбутні кроки її діяльності.

Практичне застосування наведеної моделі дозволить підвищувати ефективність використання оборотного капіталу підприємства та

забезпечувати високий рівень платоспроможності та ліквідності» [32, с. 132].

«Заслугує уваги також і мотивація персоналу до ефективного використання оборотного капіталу. Впровадження системи стимулювання персоналу дозволяє суб'єктам господарювання знайти ще нереалізовані підвищення ефективності як виробничої, так і фінансової діяльності. Система стимулювання розробляється з метою підвищення продуктивності праці, але не розглядається питання впровадження на підприємстві системи мотивації в процесі формування та використання оборотного капіталу з урахуванням специфіки кожної організації. Таким чином на промисловому підприємстві може бути впроваджена система стимулювання працівників з метою дотримання запасів сировини і матеріалів, незавершеного виробництва і готової продукції на оптимальному рівні» [10, с. 190].

«У процесі управління оборотними активами в рамках операційного циклу виділяють дві основні його складові виробничий цикл підприємства та фінансовий цикл (або цикл грошового обігу) підприємства.

Виробничий цикл підприємства характеризує період повного обороту матеріальних елементів оборотних активів, використовуваних для обслуговування виробничого процесу, починаючи з моменту надходження сировини, матеріалів і напівфабрикатів на підприємство і закінчуючи моментом відвантаження виготовленої з них готової продукції покупцям.

Фінансовий цикл (цикл грошового обігу) підприємства являє собою період повного обороту коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за отримані сировину, матеріали і напівфабрикати, і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості за поставлену готову продукцію» [66, с. 132].

«Політика управління оборотними активами підприємства розробляється за наступними основними етапами:

- аналіз оборотних активів підприємства в попередньому періоді;
- визначення принципів підходів до формування оборотних активів підприємства» [39, с. 50].

Ефективне управління оборотними активами підприємства на сьогоднішній день є однією з першочергових і актуальних завдань. Для вирішення такої задачі потрібне проведення аналізу (дослідження) в цій області на підставі даних бухгалтерського обліку. Аналіз дозволить виявити недоліки та запропонувати заходи.

1.3 Нормування як метод оптимізації управління оборотними коштами

«Потреба в оборотних коштах визначається шляхом їх нормування, що необхідних для організації і здійснення нормальної господарської діяльності підприємства. А це, на нашу думку, значно підвищує ефективність управління оборотними активами.

В основу визначення потреби в оборотних коштах для основної діяльності покладаються планові показники виробництва продукції підприємства і планових витрат на виробництво і реалізацію продукції. Визначається також потреба підприємства в оборотних коштах для підсобних і допоміжних виробництв, житлово-комунальних і інших непромислових господарств, що не функціонують на самостійному балансі, і для капітального ремонту, здійснюваного господарським способом» [26, с. 117].

В практичній діяльності застосовують наступні методи для нормування оборотних коштів – прямого розрахунку, аналітичний (дослідно-статистичний) та коефіцієнтний (рис. 1.4).

«Метод прямого розрахунку є найбільш точним, обґрунтованим, але разом з тим досить трудомістким, оскільки він потребує високої кваліфікації економістів, залучення до нормування працівників багатьох служб підприємства. Він заснований на визначенні науково обґрунтованих норм запасу за окремими елементами оборотних коштів» [19, с. 278].

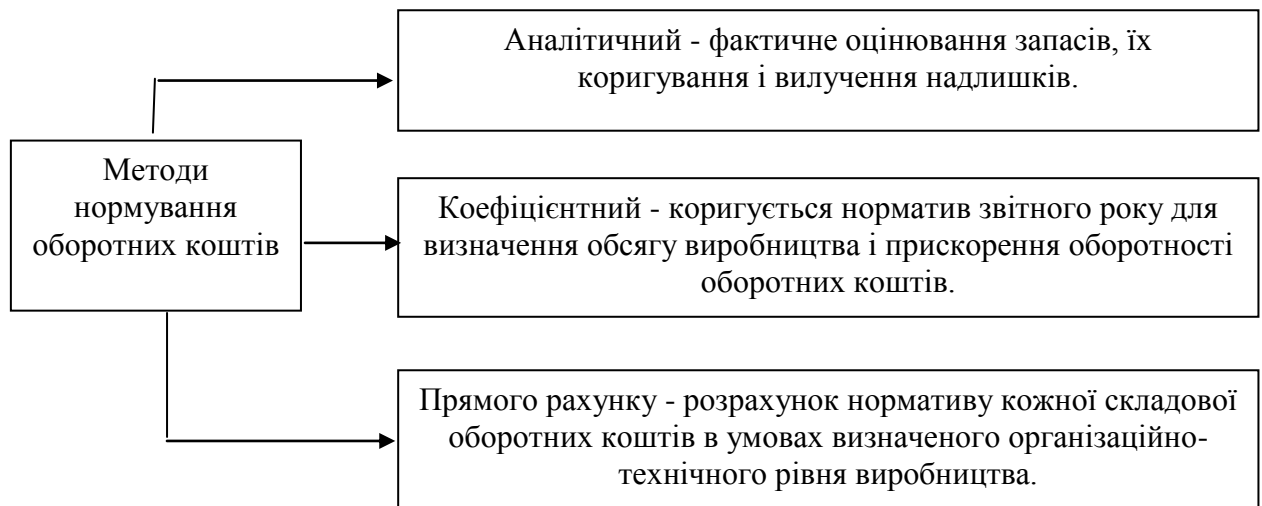

Рисунок 1.4 – Методи, що застосовуються для нормування оборотних коштів

«Аналітичний (дослідно-статистичний) метод застосовується в тому випадку, коли в плановому періоді не передбачено істотних змін в умовах роботи підприємства в порівнянні з попереднім. У цьому випадку розрахунок нормативу оборотних коштів здійснюється агреговано, з огляду на співвідношення між темпами росту обсягу виробництва і розміром нормованих оборотних коштів у попередньому періоді. При аналізі наявних оборотних коштів їхні фактичні запаси коректуються, зайві виключаються» [64, с. 314].

«Коефіцієнтний метод заснований на визначенні нового нормативу на базі нормативу попереднього періоду шляхом внесення в нього виправлень з урахуванням зміни умов виробництва, постачання, реалізації продукції, розрахунків, що здійснюють вплив на швидкість обертання оборотних коштів. За залежними від обсягів виробництва елементами оборотних коштів (сировина, матеріали, незавершене виробництво, готова продукція на складі) потреба планується виходячи з розмірів їх у базисному році, темпів зростання виробництва і можливого прискорення оборотності оборотних коштів. За елементами оборотних коштів, що не залежать від обсягу діяльності (запасні частини, малоцінні і швидкозношувані предмети, витрати

майбутніх періодів) планова потреба визначається на рівні їх середньофактичних залишків» [5, с. 209].

«Формування раціональної структури джерел фінансових ресурсів підприємства для фінансування необхідного обсягу його оборотного капіталу та забезпечення бажаного рівня доходів є одним із найважливіших завдань управління оборотним капіталом та фінансового менеджменту підприємства в цілому.

Будь-яке підприємство для фінансування своєї діяльності потребує достатнього обсягу фінансування. Управління фінансуванням оборотних активів підприємства підкорене цілям забезпечення необхідної потреби в них відповідними фінансовими ресурсами та оптимізації структури джерел формування цих ресурсів. З урахуванням цієї мети на підприємстві розробляється політика фінансування оборотних активів.

Політика фінансування оборотних активів являє собою частину загальної політики управління його оборотними активами, що полягає в оптимізації обсягу та складу фінансових джерел їх формування з позицій забезпечення ефективного використання власного капіталу та достатнього рівня фінансової стійкості підприємства» [23, с. 19].

«Нормування оборотних коштів у незавершеному виробництві і витратах майбутніх періодів

Незавершене виробництво – один з найважливіших напрямків авансування оборотних коштів. Його питома вага в промисловості перевищує 20 % загальної вартості оборотних коштів. Незавершеним виробництвом вважають незавершене виготовлення продукції на всіх стадіях виробничого процесу з моменту першої операції і до здачі готової продукції на склад. Його обсяг залежить від типу виробництва, тривалості виробничого циклу, розподілу витрат протягом виробничого циклу (обсяг незавершеного виробництва зростає, якщо більше витрат здійснюється на початку виробничого циклу)» [27, с. 102].

«Норматив оборотних коштів для незавершеного виробництва

визначається за формулою 1.2:

$$H = Z \times D \times K, \quad (1.2)$$

де Z – одноденні витрати за планом IV кварталу, тис. грн.;

D – тривалість виробничого циклу, днів;

K – коефіцієнт зростання витрат.

Норма оборотних коштів для незавершеного виробництва визначається множенням тривалості виробничого циклу на коефіцієнт зростання витрат».

Одноденні витрати обчислюються діленням витрат на випуск валової продукції (за виробничою собівартістю) у IV кварталі планового року на 90» [2, с. 126].

«Тривалість виробничого циклу визначається на основі даних технологічних карт та інших планових нормативів виробництва. Вона складається із часу, витраченого на обробку деталей (технологічний запас), транспортування деталей від одного робочого місця до іншого і передачі готової продукції на склад (транспортний запас), перебування виробів між окремими операціями (оборотний запас), а також зі страхового запасу оброблених деталей. Якщо кількість виробів у незавершеному виробництві велика, а тривалість виробничого циклу в днях для різних виробів суттєво різниться, слід об'єднати продукцію в групи, а потім на цій підставі визначити середньозважений показник. Його величину розраховують, виходячи з частини окремих видів або груп виробів у загальному обсязі продукції, що випускається, за плановою собівартістю

До фінансового планування слід підходити як до процесу оцінки майбутніх фінансових потреб, визначення того, як проводилося попереднє фінансування і на які потреби витрачалися кошти» [14].

«За допомогою фінансового планування і контролю можна оцінити, чи відповідають цілям підприємства існуючі прийоми фінансування і те, як

витрачаються кошти.

Прийоми фінансового планування дають змогу визначити, коли і які саме кошти потрібні. Існуюча методика фінансового планування (нормування) оборотних коштів має суттєвий недолік: для детального аналізу і планування пропонувалися уніфіковані нормативні коефіцієнти і показники, визначені експериментальним шляхом, які не враховували всієї сукупності факторів, що впливають на господарську діяльність конкретного сервісного підприємства.

Проте, нормативи є корисними тільки у тому випадку, якщо вони сприяють удосконаленню управління виробничою діяльністю підприємства, і тому методика встановлення нормативних витрат повинна визначатися самим підприємством, а не вищестоящими організаціями» [18, с. 90].

«Господарсько-підприємницька діяльність неможлива без оборотних коштів. Ця потреба є одним з об'єктів фінансового планування і відображення в обліку та звітності. Розмір оборотного капіталу, який утворює кожен складову поточних активів, має відповідати потребам і можливостям підприємства зі створення й реалізації продукції.

Крім того, виникає необхідність у плануванні фінансових ресурсів для допоміжних і підсобних, житлово-комунальних господарств, соціально-побутових та інших закладів непромислового характеру.

У практиці використовуються два методи визначення потреби в оборотних коштах: прямий і економічний» [19, с. 269].

«Метод прямого розрахунку забезпечує розробку обґрунтованих норм і нормативів на кожному підприємстві з урахуванням багатьох факторів, які пов'язані з особливостями постачання, виробництва та реалізації продукції.

Планування оборотних коштів здійснюється відповідно до кошторисів витрат на виробництво і невиробничі потреби та бізнес-плану, який охоплює й пов'язує виробничі й фінансові показники, створюючи саме цим умови для успішної комерційної діяльності та розвитку підприємництва» [63, с. 301].

Розрахунок потреби в оборотних коштах проводиться на підставі

нормування. Нормування оборотних коштів враховує багато факторів, що мають вплив на виробничу діяльність підприємств (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Оцінка факторів впливу на нормування оборотних коштів

№	Фактори	Сутнісна характеристика
1.	Умови постачання товарно-матеріальних цінностей.	Кількість постачальників, строки поставки, розмір транзитних партій, кількість найменувань матеріальних цінностей, форми розрахунків за матеріальні цінності.
2.	Організація процесу виробництва.	Тривалість виробничого циклу, характер розподілу витрат протягом виробничого циклу, номенклатура випущеної продукції.
3.	Умови реалізації продукції.	Кількість споживачів готової продукції, їх віддаленість, призначення продукції, умови її транспортування, форми розрахунків за відвантаженою продукцією.

«За відповідності складу, структури й наявності оборотних коштів запланованому обсягу виробництва та реалізації підприємство в змозі отримувати прибуток з мінімальними витратами.

У разі зниження розміру оборотних коштів можливі перебої в постачанні й виробничому процесі, зменшення обсягу виробництва та прибутку, виникнення прострочених платежів і заборгованості, інші негативні явища в господарській діяльності.

Надлишок оборотних коштів призводить до нагромадження надмірних запасів сировини, матеріалів; послаблення режиму економії; створення умов для використання оборотних коштів не за призначенням» [53].

«Значення нормування оборотних коштів полягає в такому.

По-перше, правильне визначення нормативу оборотних коштів забезпечує безперервність і безперебійність процесу виробництва.

По-друге, нормування оборотних коштів дає змогу ефективно використовувати оборотні кошти на кожному підприємстві.

По-третє, від правильно встановленого нормативу оборотних коштів залежить виконання плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та

рівня рентабельності.

По-четверте, обґрунтовані нормативи оборотних коштів сприяють зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності» [2, с. 65].

«Визначення планової потреби в оборотних коштах передбачає розробку норм відносно тривалої дії і нормативів на конкретний період - рік (як правило), півріччя, квартал. Це досягається за проведення таких робіт:

– визначення норм запасів за статтями нормованих оборотних коштів.

Норма оборотних коштів – це відносний показник, який обчислюється в днях, відсотках чи гривнях. Норми в днях щодо виробничих запасів розраховуються за окремими видами матеріальних цінностей. У разі великої номенклатури розрахунок здійснюється в тій частині, яка становить (вартісне) не менше 70%-80% загальних витрат за статтею в цілому;

– встановлення одноденного витрачання матеріальних цінностей, виходячи із кошторису витрат на виробництво. Одноденне витрачання на підприємствах несезонних галузей промисловості рекомендується розраховувати на підставі даних четвертого кварталу планового року, що, як правило, має найбільший обсяг виробництва. У сезонних галузях промисловості одноденне витрачання визначається на підставі кварталу з найменшим обсягом виробництва» [69, с. 286].

«Визначаючи одноденні витрати незавершеного виробництва, виходять із суми витрат на виробництво валової чи товарної продукції. Щодо готової продукції відповідно беруть для розрахунку виробничу собівартість товарної продукції;

– визначення нормативу оборотних коштів за кожною статтею в грошовому вираженні проводиться множенням одноденних витрат в грошовому вираженні на відповідну норму запасу в днях;

– розрахунок сукупного нормативу, або загальної потреби в оборотних коштах, на підприємстві проводиться підсумовуванням нормативів за окремими статтями;

– заключний етап нормування – визначення норм та нормативів за окремими статтями оборотних коштів для підрозділів підприємств, де використовуються матеріальні цінності та виготовляється продукція» [9].

«Найбільш трудомісткою і складною є розробка норм запасу. Норми запасу в днях застосовуються протягом кількох років, якщо суттєво не змінюються умови виробництва, постачання та збуту, розрахунків.

Визначення потреби в оборотних коштах прямим методом передбачає виконання розрахунків для кожного елемента оборотних коштів. Вони здійснюються на тривалий період, якщо раптово не змінюються асортимент продукції, технологія виробництва, умови постачання та збуту продукції. Обчислений методом прямого розрахунку норматив щорічно коригується підприємством з урахуванням змін виробничої програми і швидкості обертання оборотних коштів. Для корекції використовується економічний метод розрахунку.

Особливість визначення потреби в оборотних коштах економічним методом полягає в тому, що обчислений методом прямого розрахунку норматив на поточний рік ділять на дві частини. До першої частини відносять нормативи оборотних коштів за статтями, розмір яких прямо залежить від обсягу витрат на виробництво: сировина, основні матеріали, покупні напівфабрикати, допоміжні матеріали, тара, незавершене виробництво та готова продукція (виробничий норматив). До другої частини включають ті статті нормованих оборотних коштів, розмір яких прямо не залежить від зміни витрат на виробництво: запасні частини для ремонтів устаткування, малоцінні і швидкозношувані предмети, витрати майбутніх періодів (невиробничий норматив)» [3, с. 212].

«Для визначення нормативу оборотних коштів на плановий рік виробничий норматив збільшується відповідно до темпів зростання виробничої програми в плановому періоді.

На відміну від методу прямого розрахунку, який є досить трудомістким, економічний метод не потребує виконання складних

розрахунків.

Метод прямого розрахунку застосовується на нових підприємствах, а також тоді, коли необхідно проаналізувати стан оборотних коштів з метою виявлення непотрібних, надлишкових, неліквідних виробничих запасів; резервів скорочення тривалості виробничого циклу; причин нагромадження готової продукції на складах. Економічний метод розрахунку нормативу оборотних коштів застосовується на діючих підприємствах. Економічний метод доцільно також використовувати на рівні галузевих міністерств, відомств, виробничих об'єднань у процесі перспективного планування або прогнозування» [28].

«Можливі заходи щодо підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємства.

У системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємства і зміцнення його фінансового стану, важливе місце займають питання раціонального використання оборотних коштів. Проблема поліпшення використання оборотних коштів стала ще більш актуальною в умовах формування ринкових відносин. Інтереси підприємства вимагають повної відповідальності за результати своєї виробничо-господарської діяльності. Оскільки фінансове положення підприємств знаходиться в прямій залежності від стану оборотних коштів і припускає порівняння витрат з результатами господарської діяльності і відшкодування витрат власними коштами, підприємства зацікавлені в раціональній організації оборотних коштів - організації їхнього руху з мінімально можливою сумою для одержання найбільшого економічного ефекту» [46, с. 44].

«Ефективність використання оборотних коштів характеризується системою економічних показників, насамперед оборотністю оборотних коштів.

Під оборотністю оборотних коштів розуміється тривалість одного повного кругообігу коштів з моменту перетворення оборотних коштів у

грошовій формі у виробничі запаси і до виходу готової продукції і її реалізації. Кругообіг коштів завершується зарахуванням виторгу на рахунок підприємства.

Оборотність оборотних коштів неоднакова на підприємствах як однієї, так і різних галузей економіки, що залежить від організації виробництва і збуту продукції, розміщення оборотних коштів і інших факторів» [19, с. 405].

«Оборотність оборотних коштів характеризується низкою взаємозалежних показників: тривалістю одного обороту в днях, кількістю оборотів за визначений період – рік, півріччя, квартал (коефіцієнт оборотності), сумою зайнятих на підприємстві оборотних коштів на одиницю продукції (коефіцієнт завантаження).

Зменшення тривалості одного обороту свідчить про поліпшення використання оборотних коштів» [69, с. 325].

«Чим вище за коефіцієнт оборотності, тим краще використовуються оборотні кошти.

Крім зазначених показників також може бути використаний показник віддачі оборотних коштів, що визначається відношенням прибутку від реалізації продукції підприємства до залишків оборотних коштів.

Показники оборотності оборотних коштів можуть обчислюватися по всіх оборотних коштах, що беруть участь в обороті, і по окремих елементах.

Зміна оборотності коштів є шляхом зіставлення фактичних показників із плановими показниками чи попереднього періоду. У результаті порівняння показників оборотності оборотних коштів є її прискорення чи уповільнення.

При прискоренні оборотності оборотних коштів з обороту вивільняються матеріальні ресурси і джерела їхнього утворення, при уповільненні - в оборот утягуються додаткові кошти» [22, с. 476].

«Вивільнення оборотних коштів унаслідок прискорення їхньої оборотності може бути:

– абсолютне вивільнення має місце, якщо фактичні залишки оборотних коштів менше нормативу чи залишків попереднього періоду при збереженні

чи перевищенні обсягу реалізації за розглянутий період;

– відносно вивільнення оборотних коштів має місце в тих випадках, коли прискорення їхньої оборотності відбувається одночасно з ростом виробничої програми підприємства, причому темп росту обсягу виробництва випереджає темп росту залишків оборотних коштів. Ефективність використання оборотних коштів залежить від багатьох факторів, які можна розділити на зовнішні, що роблять вплив поза залежністю від інтересів підприємства, і внутрішні, на які підприємство може і повинне активно впливати. До зовнішніх факторів можна віднести такі, як загальноекономічна ситуація, податкове законодавство, умови одержання кредитів і процентні ставки по них, можливість цільового фінансування, участь у програмах, що фінансуються з бюджету. Ці й інші фактори визначають рамки, у яких підприємство може маніпулювати внутрішніми факторами раціонального руху оборотних коштів» [46, с. 49].

На сучасному етапі розвитку економіки до основних зовнішніх факторів, що впливають на стан і використання оборотних коштів, можна віднести такі, як криза неплатежів, високий рівень податків, високі ставки банківського кредиту.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ОБОРОТНИХ КОШТІВ НА ТОВ «ВОЛМА У А» ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

2.1 Організаційно-економічна характеристика

Приватне підприємство ТОВ «Волма У А» засноване 15 лютого 2012 року фізичними особами шляхом добровільного об'єднання майна, майнових та особистих немайнових прав учасників для здійснення фінансово – господарської діяльності підприємства та отримання прибутку. Зареєстрований капітал підприємства складає 100 тис. грн і протягом всього терміну існування підприємства не змінювався.

Основним організаційно-регламентаційним документом підприємства є статут. В даному документі вказані усі особливості ведення його господарської діяльності: його найменування, вигляд, власники, місцезнаходження, мета, предмет діяльності, органи управління, умови реорганізації та ліквідації.

Крім того своїй господарській діяльності підприємство керується іншими нормативними актами, в тому числі і законодавчими актами, що регулюють діяльність аналізованого підприємства.

Підприємство зареєстровано як юридична особа. Майно ТОВ «Волма У А» складається з оборотних та необоротних активів та інших цінностей, які визначені в балансі підприємства.

Підприємство ТОВ «ВОЛМА У А» спеціалізується на випуску сухих сумішей для будівництва та оптовій торгівлі будівельними матеріалами.

Підприємство здійснює наступні види діяльності:

- виробництво сухих будівельних сумішей;
- оптова торгівля будівельними матеріалами;

- здійснення експортно-імпортних торгівельних операцій;
- торгівельно-закупівельна, комерційна діяльність;
- організація та ведення посередницької діяльності.

Бухгалтерія підприємства під керівництвом головного бухгалтера є одним з провідних підрозділів системи управління підприємством, що відповідає за формування повної і достовірної інформації про результати діяльності та майновий стан підприємства. Така інформація є необхідною для прийняття управлінських рішень, здійснення контролю за використанням ресурсів підприємства і попередження негативних явищ у його діяльності.

З рисунка 2.1 видно, що підприємство не мало прибутку у 2019 році (збиток за цей період склав 170 тис. грн). У 2020 році робота підприємства покращилась і підприємство отримало чистий дохід від реалізації на 3801 тис. грн. більше ніж у 2019 році та прибуток, що говорить про позитивні зміни в роботі підприємства.

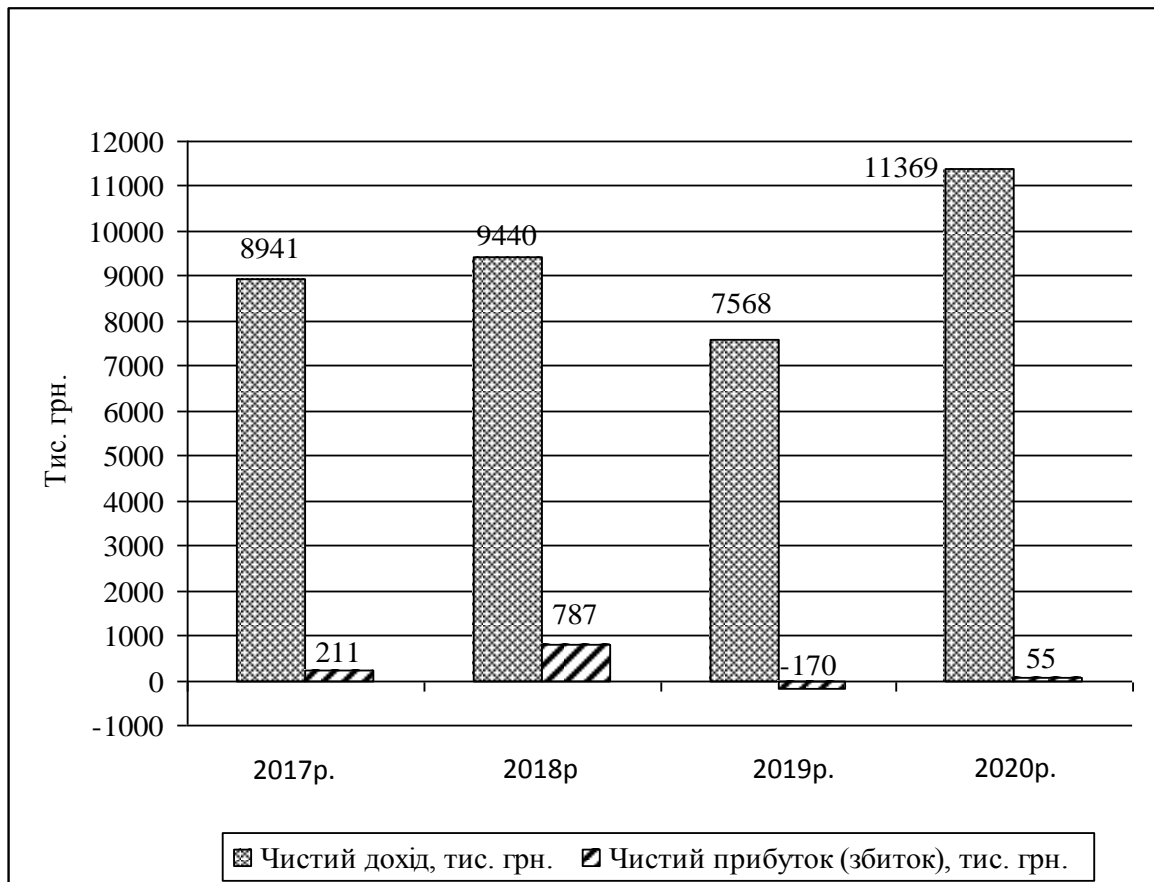

Рисунок 2.1 – Динаміка показників чистого доходу та чистого прибутку
ТОВ «Волма У А»

За аналізований період власний капітал значно зменшився (у 2018 році власний капітал складав 7194 тис. грн., а у 2020 році він вже становив 6346 тис. грн., що на 848 тис. грн. менше у порівнянні з 2018 роком).

На ТОВ «Волма У А» спостерігається тенденція до зростання поточних зобов'язань у 2020 році у порівнянні з 2019 роком на 150 тис. грн. Що стосується власних оборотних коштів, то тут спостерігається тенденція до зменшення (у 2020 році на 20 тис. грн. менше ніж у 2019 році).

За на підставі облікових даних були розраховані основні показники ліквідності ТОВ «Волма У А», що наведені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Розраховані коефіцієнти ліквідності

№	Показники	Норматив	Фактичне значення за попередні роки				Зміни (+/-)		
			2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2017 - 2018	2018 - 2019	2019 - 2020
1.	Коефіцієнт поточної ліквідності	1,5	1,33	1,93	1,80	1,65	0,60	-0,13	-0,15
2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6-0,8	0,92	1,41	1,29	1,21	0,49	-0,12	-0,08
3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,20-0,35	0,02	0,15	0,18	0,28	0,13	0,03	0,10
4.	Коефіцієнт покриття запасів	> 1	2,48	3,31	2,90	3,55	0,89	-0,41	0,66
5.	Коефіцієнт фінансової автономії	0,5	0,85	0,88	0,87	0,85	0,02	-0,01	-0,02

Коефіцієнт поточної ліквідності характеризує достатній рівень обігових коштів, що необхідні для погашення боргів. Проведений розрахунок показав, що у коефіцієнта поточної ліквідності сформувалася тенденція до його зменшення у період за 2018-2020 роки, але необхідно відмітити, що у цьому ж періоді значення цього показника постійно перевищувало нормативне значення.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що

підприємство має достатню кількість обігових коштів, що необхідні для сплати своїх боргів протягом звітного року.

Коефіцієнт швидкої ліквідності визначає: яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів (грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та кредиторської заборгованості). Цей показник демонструє власну спроможність для погашення поточних зобов'язань (за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами). Протягом аналізованого періоду значення коефіцієнтів швидкої ліквідності постійно перевищувало нормативне значення. Такі результати свідчать про можливість підприємства погасити вчасно свої поточні зобов'язання.

Наступний коефіцієнт - коефіцієнт абсолютної ліквідності, який характеризує готовність підприємства ліквідувати короткострокову заборгованість. Дані таблиці 2.2 показують, що у 2017 році підприємство знаходилося за межами граничних значень (він склав 0,02 що значно нижче за мінімальне нормативне значення даного коефіцієнта). У 2020 році коефіцієнт абсолютної ліквідності підприємства досяг рівня, що відповідає нормативному значенні і склав 0,28. Таким чином, у звітному періоді підприємство зможе погасити короткострокову заборгованість.

У відповідності до нормативу коефіцієнт покриття запасів складає не менше, ніж 1. Протягом 2017-2020 років коефіцієнт був вище за нормативне значення. Це свідчить про досить стійкий фінансовий стан ТОВ «Волма У А».

Що стосується коефіцієнта фінансової автономії, то він має граничне значення - 0,5. Протягом 2017-2020 років коефіцієнт фінансової автономії був значно вище за його нормативне значення. Це є свідченням того, що ТОВ «Волма У А» є незалежним від позикових коштів.

З метою визначення характеру фінансової стійкості підприємства були розраховані показники, що наведені в таблиці 2.2.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними джерелами

характеризує наявність на підприємстві власних оборотних коштів, які є необхідними для забезпечення фінансової стійкості. Це характеризує можливість підприємства перетворювати оборотні кошти у ліквідні.

Таблиця 2.2 – Коефіцієнти фінансової стійкості ТОВ «Волма У А»

Показники	Фактичне значення показників за період				Зміни (+/-)		
	2017р	2018р	2019р	2020 р	2017 - 2018	2018 - 2019	2019-2020
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	0,20	0,48	0,44	0,41	0,28	-0,04	-0,03
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,85	0,88	0,87	0,85	0,02	-0,01	-0,02
Коефіцієнт фінансової залежності	1,17	1,14	1,15	1,17	-0,03	0,01	0,02
Показник фінансового левериджу	5,87	7,13	6,56	5,77	1,26	-0,57	-0,78
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	0,17	0,14	0,15	0,17	-0,03	0,01	0,02

За даними аналізу у 2017 році цей показник склав 0,20. Це є свідомством того, що у підприємства є абсолютна можливість перетворювати активи у ліквідні кошти. У наступних періодах тенденція змінилася і відбулося збільшення цього показника (він набув у 2018 році значення 0,48, а 2020 році зменшився на 0,07 порівняно з 2018 роком). Тобто, власних коштів на підприємстві достатньо для здійснення господарської діяльності.

Коефіцієнт концентрації власного капіталу розраховується як відношення власного капіталу до загальної суми балансу. Зростання цього показника свідчить про зростання фінансової стійкості, стабільності та незалежності підприємства. На підставі проведених розрахунків видно, що значення цього коефіцієнта складало 0,85 у 2020 році. Це засвідчує, що власний капітал підприємства дорівнює 85% у відношенні до загальної суми балансу підприємства.

Визначене нормативне значення коефіцієнта фінансової залежності менше ніж 2. У досліджуваному періоді коефіцієнт фінансової залежності

підприємства знаходився спочатку в межах нормативного значення і поступово збільшувався. Це свідчить про недостатність власних оборотних коштів.

Показник фінансового левериджу зазначає залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Нормативне значення - до 0,25. Протягом 2017-2020 років показники фінансового левериджу мають значення більше за нормативне (2018 рік – 7,13, 2019 рік – 6,56, 2020 рік – 5,77). Це свідчить про високу залежність підприємства від довгострокових позик.

Протягом 2017-2020 років коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів постійно зростає. Це свідчить про збільшення частки позикового капіталу, що, в свою чергу, говорить про зниження фінансової стійкості.

На підставі аналізу облікових даних підприємства розраховано основні показники рентабельності підприємства (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Показники рентабельності ТОВ «Волма У А»

Показники	Фактичне значення за звітний період				Зміни (+/-)		
	2017рік	2018рік	2019рік	2020 рік	2017–2018	2018-2019	2019-2020
Рентабельність сукупного капіталу, %	2,5	10,7	0,00	0,7	8,2	-10,7	0,7
Рентабельність реалізації продукції за прибутком від реалізації, %	40,3	41,4	40,9	36,0	1,1	-0,5	-4,8
Рентабельність реалізації продукції від операційної діяльності, %	2,9	0,0	0,00	0,3	-2,9	0,0	0,3
Рентабельність реалізації продукції за чистим прибутком, %	2,3	8,3	-2,3	0,5	6,0	-10,6	2,7
Рентабельність продукції, %	24,8	24,1	20,8	20,6	- 0,7	- 3,3	- 0,2
Рентабельність активів, %	2,5	10,0	-2,3	0,7	7,5	-12,3	3,1

Проведений аналіз підтверджує, що в 2017 році кількість чистого прибутку, що припадала на одиницю власного капіталу складала 2,50 грн, в

2018 р. – 10,70 грн., а в 2019 році прибутку підприємство не отримало і збиток на одиницю власного капіталу склав 2, 70 грн. відповідно. У 2020 році кількість чистого прибутку, що припадала на одиницю власного капіталу склала 0,70 коп.

Рентабельність продукції дає можливість визначити кількість отриманого прибутку на одиницю собівартості реалізованої продукції.

Можна зробити висновок: у 2017 році на 1 грн. собівартості продукції було отримано 24,8 коп прибутку, у 2018 році цей показник зменшився на 0,70 коп. порівняно з 2016 роком та склав 24,1 коп. на 1 грн. собівартості, у 2019 році склав 20,80 коп., у 2020 році зменшився на 0,20 коп. та склав 20,60 коп. Тобто, була визначена тенденція до зменшення суми отриманого прибутку. Зменшення показника рентабельності активів з 2,5% у 2017 році до 0,7 % у 2020 році підтверджує зменшення ефективності використання активів підприємства.

ТОВ «Волма У А» за підсумками 2020 року відповідно до розрахованих коефіцієнтів, що характеризують фінансовий стан, можна оцінити як платоспроможне та ліквідне.

2.2 Синтетичний та аналітичний облік запасів

«Одиницею бухгалтерського обліку запасів визначити їх найменування.

Запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності. До виробничих запасів відносяться всі запаси які відносяться до 2 класу плану рахунків.

Первісну вартість запасів, придбаних за плату визначають по собівартості запасів згідно з П(С)БО 9.

Первісну вартість запасів, виготовлених власними силами

підприємства, визначають згідно з П(С)БО 9, первісною вартістю сільськогосподарської продукції визначають на протязі року планову собівартість, а в кінці року її виробничу собівартість» [51].

«Запаси відображаються в бухгалтерському обліку по первісній вартості.

Оцінку запасів, включаючи сільськогосподарську продукцію, при їх відпуску у виробництво, реалізації або іншому вибутті слід здійснювати за методом середньозваженої собівартості. Таку собівартість визначають за місяць у порядку, передбаченому п. 18 П(С)БО 9.

Запаси, які не приносять підприємству економічних вигід в майбутньому, визнають неліквідними і списують в бухгалтерському обліку, а при складанні фінансової звітності не відображають в балансі, а враховують на окремому субрахунку позабалансового рахунку 07» [60].

У липні 2020 року ТОВ «Волма У А» придбало в постачальника ТОВ «Укрнафта» нафтопродукти - 9000 л бензину А-92 на суму 5820 грн. у т.ч. ПДВ – 970 грн. Бензин призначено для заправки легкових автомобілів. Після перерахунку передоплати підприємств оприбуткувало талони на бензин. Придбаний бензин залишився на відповідальному зберіганні у ТОВ «Укрнафта».

Талони (на 80 л бензину) загальною вартістю 1746 грн. у т.ч. ПДВ – 291 грн. передано водіям. Звіт про використання бензину (талони та чеки АЗС) передано до бухгалтерії. Паливо було використано в межах норм витрат.

Бухгалтерські записи щодо придбання палива подано в таблиці 2.4.

«Для здійснення контролю за витратами палива і паливно-мастильних матеріалів необхідно керуватися наказом № 43, яким затверджено Норми витрат палива і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті.

Вартість малоцінних та швидкозношуваних предметів, що передані в експлуатацію, виключається зі складу активів (списується з балансу із нарахуванням зносу в розмірі 100% при списанні) з подальшою організацією оперативного кількісного обліку таких предметів за місцями експлуатації і

відповідними матеріально-відповідними особами протягом строку їх фактичного використання (до моменту їх повної ліквідації, списання з балансу)» [8, с. 386].

Таблиця 2.4 – Бухгалтерські записи щодо придбання палива ТОВ «Волма У А»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума (грн.)
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1.	Перерахований аванс постачальнику	371	311	5820,00
2.	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	644	970,00
3.	Оприбуткування талонів на бензин	203/Талони на бензин	631	4850,00
4.	ПДВ в ціні оприбуткування	644	631	970,00
5.	Ваємозалік заборгованостей	631	371	5820,00
6.	Заправка автомобіля паливом (звіт водія та маршрутний лист)	203/Паливо в автомобіль	203/Талони на бензин	1455,00
7.	Списано на витрати вартість бензину (на підставі маршрутного листа)	92	203/Паливо в автомобіль	1455,00

Малоцінні і швидкозношувані предмети вартістю до 500 грн. за одиницю при передачі їх в експлуатацію за балансом не обліковуються. Це не стосується приладів обліку та спецодягу.

На підприємстві, з метою недопущення розкрадань та недостач, переданих в експлуатацію і вилучених зі складу активів, головним бухгалтером посилено контроль:

- за видачею МШП за місцями експлуатації на підставі проставлення в облікових картках підписів працівників у разі їх отримання;
- за переміщенням МШП між структурними підрозділами на підставі застосування відповідних відміток;
- за ліквідацією МШП на підставі складання актів про їх списання у разі непридатності до експлуатації.

Бухгалтерські записи з обліку МШП представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Бухгалтерські записи щодо обліку МШП на ТОВ «Волма У А»

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Дт	Кт	
1.	Оприбутковано МШП	22	631	2000,00
2.	Зроблено внесок учасників МШП до статутного капіталу	22	46	2000,00
3.	Списано МШП на адміністративні витрати	92	22	500,00
4.	Списано МШП на витрати на збут	93	22	600,00
5.	Списано реалізовану собівартість МШП	943	22	900,00

Аналітичний облік МШП на ТОВ «Волма У А» ведеться за їх видами.

«Запаси відображаються в бухгалтерському обліку і звітності за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації.

Сума транспортно-заготівельних витрат, що узагальнюється на окремому субрахунку «Транспортно-заготівельні витрати» можуть розподілятися між сумою залишку запасів на кінець звітного місяця і сумою запасів, що вибули (використані, реалізовані, безоплатно передані тощо) за звітний місяць, у порядку, передбаченому П(С)БО 9.

З виробничих запасів використовуються лише готова продукція, а саме сучасні перспективні засоби захисту рослин. Оприбуткування запасів на склад відбувається на основі документів, які виписуються постачальником при відвантаженні. Це – рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні, накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів, накладна на відпуск товарно-матеріальних цінностей, довіреність, податкова накладна, та на підприємстві формується прибуткова накладна» [44, с. 218].

«Оцінка запасів на підприємстві визначається за методом ФІФО – тобто запаси використовуються у тій послідовності у якій вони надходили на підприємство.

Виробничі запаси поступають на склад підприємства, завідуючий складом оформляє первинні документи на отримання готової продукції на

основі Реєстру надходження зерна. Звіт складає матеріально-відповідальна особа, і кожного першого числа передає до бухгалтерії господарства. Бухгалтер по виробничих запасах звіряє звітність з первинними документами та залишками і якщо не виявлено відхилень формує бухгалтерські довідки по рахунках 20, 22, 26, 27, 28 дані цих рахунків переносяться в оборотну відомість, Головну книгу і оборотно-сальдовий баланс.

На дату балансу виробничі запаси оцінюються за первісною вартістю.

Облік виробничих запасів на складах здійснюється матеріально відповідальною особою на картках складського обліку матеріалів. Аналітичний облік запасів ведеться по кожній назві, сорту, видом і розміром з відображенням номенклатурного номеру і облікової ціни» [45, с. 41].

2.3 Облік дебіторської заборгованості та грошових коштів підприємства

«У процесі здійснення різноманітних виробничих та комерційних операцій у підприємства може виникати дебіторська заборгованість за розрахунками з покупцями продукції, персоналом, власниками, бюджетом та позабюджетними фондами тощо. Але господарська практика свідчить, що на розрахунки з покупцями за відвантажену продукцію (виконані роботи і послуги) припадає більш як 80 % загального обсягу дебіторської заборгованості підприємств, що робить її основним об'єктом фінансового управління» [3, с. 129].

«Дебіторська заборгованість здатна активно впливати на об'єм і структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкість обігу коштів. Різке збільшення дебіторської заборгованості і її частки в поточних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або неплатоспроможність і банкрутство їх частини» [70].

«Довготривале неповернення дебіторської заборгованості сприяє формуванню дефіциту грошових ресурсів, що впливає на зниження платоспроможності підприємства, погіршує його фінансовий стан. Тому на підприємстві при організації розрахунків з дебіторами особливу увагу звертають на стан та структуру дебіторської заборгованості. Інформаційною базою для цього виступає бухгалтерська звітність, для внутрішнього аналізу також використовуються відомості аналітичного обліку (журнал-ордер або відомість обліку розрахунків з покупцями і замовниками)» [59, с. 326].

«П(С)БО №10 встановлює особливий порядок оцінки дебіторської заборгованості за продукцію, роботи, товари, послуги – вона зараховується на баланс (визнається в обліку) одночасно з визнанням доходу. Таким чином, для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги необхідно, щоб виконувалися критерії визнання доходу (П(С)БО 15, п.8):

- покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені» [49].

«Момент передачі ризиків й вигод, пов'язаних з правом власності на продукцію, товари, роботи, послуги визначається на основі вивчення угоди поставки продукції (товару, послуг), яка укладена між підприємством та покупцем, та обставин операції.

Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями:

- строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом;
- об'єкти щодо яких виникла дебіторська заборгованість; своєчасність

погашення».

Згідно з П(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну. При цьому враховуються два критерії: «строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом.

Поточна дебіторська заборгованість – виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу. Тобто для віднесення дебіторської заборгованості до поточної, достатньо наявності хоча б одного з двох наведених критеріїв.

Довгострокова дебіторська заборгованість – не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу, тобто для віднесення заборгованості до довгострокової, необхідна одночасна наявність двох наведених критеріїв» [34, с. 259].

«Критерієм класифікації заборгованості на поточну і довгострокову є операційний цикл. Операційний цикл - це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності і отриманням коштів від реалізації виготовленої з них продукції або товарів та послуг.

Крім того у НП(С)БО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» термін «операційна діяльність» визначається як основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю. Довгострокова дебіторська заборгованість виникає при здійсненні інвестиційної, фінансової діяльності, а також внаслідок надзвичайних подій» [21].

«Дебіторська заборгованість також класифікується за об'єктами щодо яких вона виникла. Згідно з цим виділяють такі види дебіторської заборгованості:

- заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- заборгованість забезпечена векселями;
- надані позики;
- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;

- дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків);
- інша дебіторська заборгованість.

Етапи та порядок загального ведення обліку розрахунків з покупцями і замовниками наведено на рисунку 2.2.

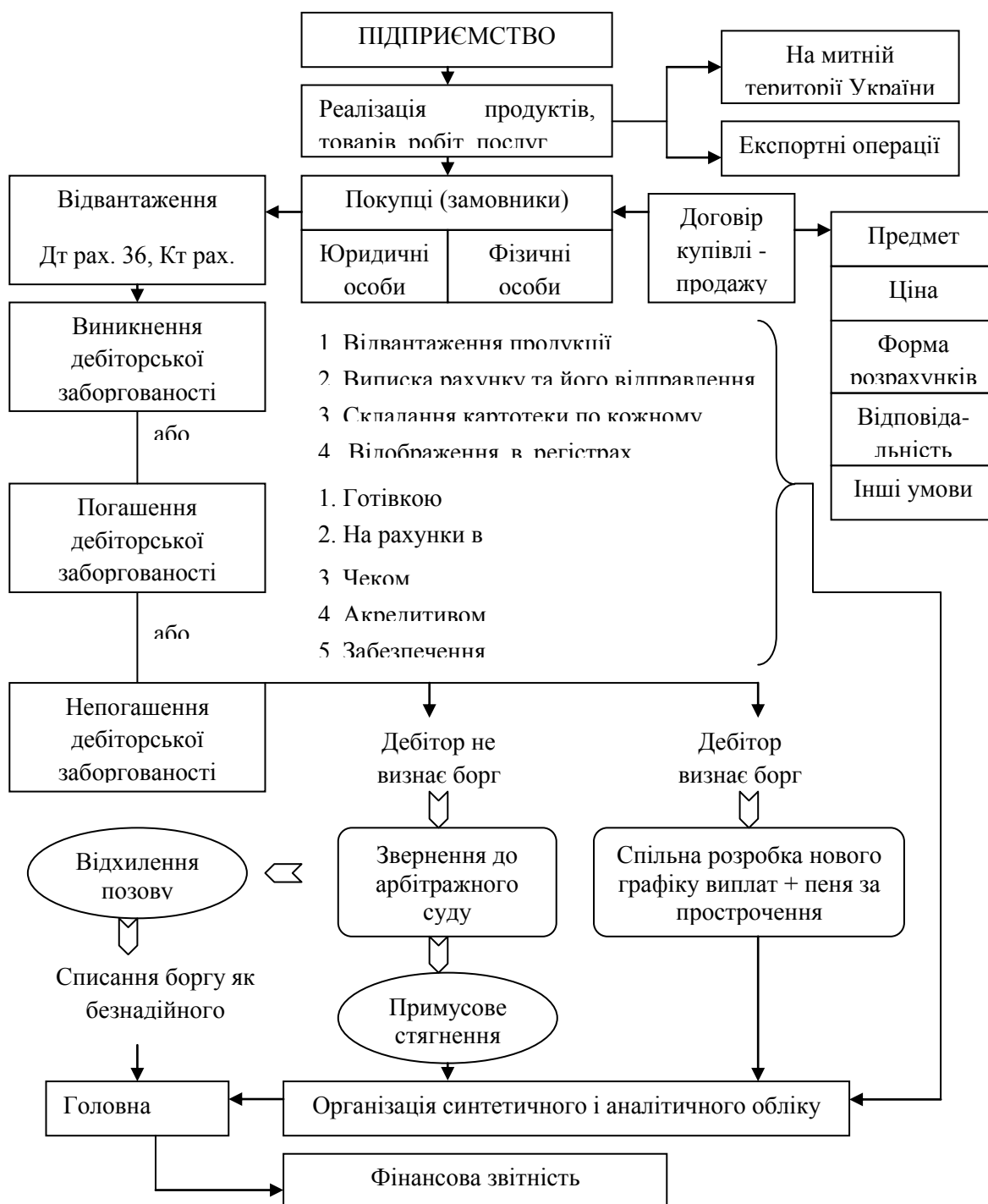

Рисунок 2.2 – Загальна схема бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Аналітичний облік на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями» ведеться за кожним дебітором, видами заборгованості, термінами її виникнення та погашення.

Заборгованість, що відображається на цьому рахунку, включає в себе різні за своїм економічним змістом розрахунки з юридичними та фізичними особами» [60, с. 114].

На рахунку 36 відображаються розрахунки з дебіторами за різними наданими послугами. Користувачами послуг є такі дебітори: ТОВ «Суматра», ТОВ «Флайсель», ПП Ільченко, ТОВ «Агрон ОГУ», ТОВ «Електросистема», ТОВ «Технобудпром», ПП «Авто», ТОВ «Інпром», ТОВ «Автолюкс», та ін. Вони отримують різні послуги.

Підприємство відвантажило ТОВ «Суматра» продукцію. Підставою для відвантаження є угода, рахунок-фактура та податкова накладна. Відобразимо в бухгалтерському обліку операції щодо реалізації бухгалтерськими записами (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Бухгалтерські записи по розрахункам з покупцями

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума (грн.)
		Дебет	Кредит	
1.	Відвантажена готова продукція покупцям	36	701	54000,00
2.	Податкові зобов'язання з ПДВ	701	641	9000,00
3.	Списано дохід на фінансовий результат	701	791	45000,00
4	Погашено заборгованість	31	36	54000,00

На рахунку 377 відображаються розрахунки з дебіторами з надання оренди, а саме: 377-1 - розрахунки з дебіторами за комунальними послугами, 377.2 – розрахунки з експлуатаційних витрат.

Облік підзвітних сум ведеться на рахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». За дебетом 372 відображається видача грошей під звіт відповідальній особі, за кредитом – списання заборгованості у відповідності з поданим звітом.

Аналітичний облік операцій з підзвітними особами ведеться в розрізі

підзвітних осіб (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Бухгалтерські записи операцій з підзвітними особами на ТОВ «Волма У А»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума (грн.)
		Дебет	Кредит	
1.	Видача з каси авансу підзвітній особі	372	301	1300,00
2.	Придбано канцтовари	205	372	1100,00
3.	Повернуто залишок грошових коштів до каси	301	372	200,00

«Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на:

– дебіторську заборгованість, строк оплати якої не настав (строкова дебіторська заборгованість);

– дебіторська заборгованість не сплачена в строк (прострочена

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Класифікація дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення використовується при обчисленні резерву сумнівних боргів та розкривається у примітках до фінансової звітності» [11, с. 487].

Бухгалтерські записи за розрахунками з різними дебіторами наведено у таблиці 2.8.

Можна виділити ще два особливі види дебіторської заборгованості:

– «відстрочені податкові активи – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах і виникає у випадку, коли обліковий прибуток менший за податковий прибуток. Відстрочені податкові активи відображаються у рядку 1045 Балансу у складі довгострокової

дебіторської заборгованості. Методологічні засади відображення в обліку відстрочених податкових активів регламентуються П(С)БО 17 «Податок на прибуток»;

Таблиця 2.8 – Бухгалтерські записи по розрахункам з різними дебіторами ТОВ «Волма У А»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума (грн.)
		Дебет	Кредит	
1.	Перераховано передоплату постачальнику за сировину	371	311	125688,00
2.	Податковий кредит з ПДВ	641	644	20948,00
3.	Отримано сировину	201	631	104740,00
4.	ПДВ	644	631	20948,00
5.	Зараховано заборгованість за виданим авансом та отриманими товарами	631	371	125688,00

– витрати майбутніх періодів – витрати, здійснені у звітному періоді, але які будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати у майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів та витрат. Такі витрати тимчасово відображаються в окремому розділі Балансу. До витрат майбутніх періодів відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса;

Крім того, для обліку дебіторської заборгованості використовується позабалансовий рахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість». На цьому рахунку обліковується списана дебіторська заборгованість протягом не менше трьох років з дати списання для спостереження за можливістю її стягнення у разі зміни майнового становища боржника.

Дебіторська заборгованість остаточно списується з позабалансового рахунку 071 після вирішення питання щодо визнання винних осіб або у зв'язку із закінченням строку обліку такої заборгованості» [68, с. 190].

«Одним із елементів господарських засобів є засоби у сфері

обігу, складовою частиною яких є грошові кошти. За допомогою грошових коштів підприємство в процесі своєї діяльності може закупляти сировину, основні засоби, тим самим нарощувати обсяги виробництва продукції (виконання робіт і надання послуг), що в наш час ринкової економіки дуже важливо, розраховуватись з працівниками по оплаті праці і т.д. Але для того, щоб підприємство мало можливість ефективно використовувати наявні у нього грошові кошти, потрібно правильно організувати їх облік і здійснювати контроль за витрачанням» [62].

Організацію обліку грошових коштів і розрахунків на ТОВ «Волма У А» здійснює бухгалтерія на чолі із головним бухгалтером даного підприємства.

Структура організації фінансової служби та основні функції працівників бухгалтерії щодо ведення обліку грошових коштів ТОВ «Волма У А» наведені на рис. 2.3.

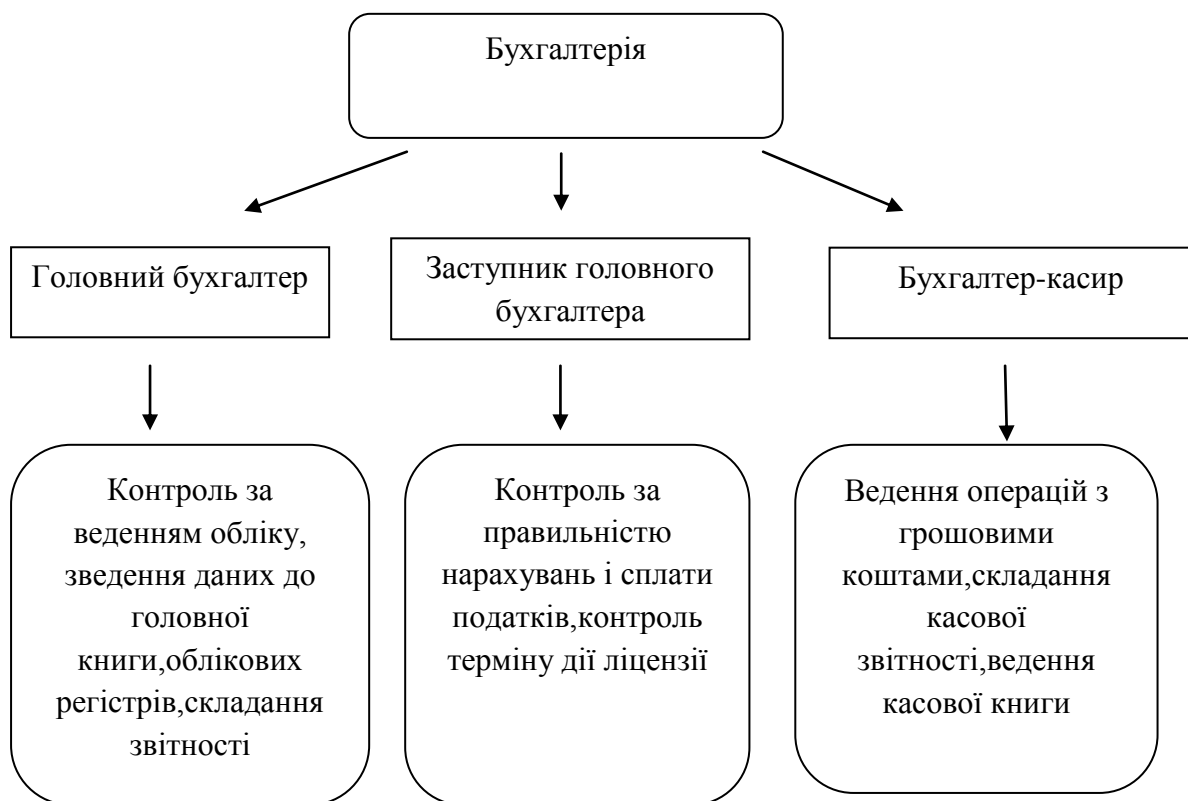

Рисунок 2.3 – Функції працівників бухгалтерії щодо обліку грошових коштів

Якщо взяти в загальному, то «даний відділ в свою чергу здійснює і оперативний контроль за здійсненням касової дисципліни – це систематичне спостереження за своєчасною здачею в банк касових надходжень і депонованої заробітної плати, шляхом дотримання ліміту витрачання готівки (наявних грошових коштів) із виручки і лімітів касових залишків, видачі цільових авансів підзвітним особам суворо в межах потреби і використання грошових коштів за призначенням» [7].

«Здійснення контролю за дотриманням розрахункової дисципліни – це систематичне спостереження за своєчасністю пред'явлення (подання) до оплати рахунків покупцям, оплати цих рахунків покупцями, дотримання строків оплати продукції заготівельними організаціями і рахунків постачальників, за своєчасністю розрахунків з бюджетом, органами соціального страхування, робітниками і службовцями, підзвітними особами, депонентами, квартирнаймачами та іншими дебіторами і кредиторами» [20].

Однією з умов фінансової стійкості та платоспроможності ТОВ «Волма У А» є надходження грошових коштів. Однак «надмірна величина коштів говорить про те, що реально підприємство зазнає збитків, пов'язаних зі знеціненням грошей, а також з упущеною можливістю їх вигідного розміщення. Це говорить про те, що необхідно управляти рухом грошових потоків, а для цього на першому етапі аналізується частка коштів у складі поточних зобов'язань, тобто визначається коефіцієнт абсолютної ліквідності» [1]. Проведений аналіз ліквідності ТОВ «Волма У А» показав, що коефіцієнт абсолютної ліквідності в 2020 р. є був низьким. Розрахунок цього показника засвідчує, що тільки 7% поточної заборгованості підприємство мало можливість погасити у короткостроковий період. У таких умовах поточна платоспроможність підприємства залежить від надійності дебіторів.

Прогнозування величини грошових коштів на ТОВ «Волма У А» дозволяє передбачати можливість отримання або дефіциту або надлишку коштів, що, в свою чергу, дає змогу за визначений проміжок часу скорегувати роботу підприємства.

«Прогноз потоку коштів – це звіт у якому відбивають усі надходження і витрати коштів у процесі очікуваних угод (операцій) за визначений період» [29, с. 160].

«Оскільки більшість показників досить важко спрогнозувати з великою точністю, прогнозування грошового потоку зводиться до побудови бюджетів коштів. Бюджет коштів – прогноз потоків наявних засобів, викликаних інкасацією і виплатами .

Він розробляється на основі планування майбутніх наявних надходжень і виплат підприємства за різні проміжки часу і показує момент і обсяг очікуваних надходжень і виплат коштів за звітний період.

Касові операції — це операції, пов'язані з прийманням, зберіганням, видачею готівки касами банків, підприємств, організацій тощо. Усі підприємства згідно із законодавством зберігають свої кошти в банках. Для здійснення операцій з готівкою на підприємствах створюються каси» [37].

«З касиром обов'язково укладається договір про матеріальну відповідальність.

Рух коштів у касі оформлюють такими первинними документами:

- прибутковий касовий ордер (форма № КО-1);
- видатковий касовий ордер (форма № КО-2);
- платіжні, розрахунково-платіжні відомості.

Приймання і видачу готівки за касовими ордерами здійснюють тільки в день їх виписки. Касові та інші видаткові документи відразу після одержання або видачі грошей за ними підписуються касиром, а на доданих до них документах ставиться штамп або напис «Оплачено» із зазначенням дати» [57, с. 334].

Для здійснення розрахунків готівкою ТОВ «Волма У А» має касу. «У касі фірми зберігається готівка, грошові документи, які є бланками суворого обліку (квитанції подорожніх листів автотранспорту, бланки довіреностей тощо). Керівник фірми забезпечив обладнання каси і належне зберігання

цінностей у касі та при їх транспортуванні. Посадова матеріально відповідальна особа, яка завідує касою, видачею та прийманням грошей на є касиром. На цю посаду працівник призначається наказом керівника підприємства. У відділі кадрів новопризначеного касира під розписку ознайомлюють з Порядком ведення касових операцій і укладають з ним договір про повну матеріальну відповідальність за збереженість всіх прийнятих ним цінностей» [20].

На сьогодні готівковий обіг регулюється «Порядком ведення касових операцій в національній валюті України».

Під час здійснення касових операцій касир дотримується касової дисципліни

У випадку необхідності підприємство одержує готівку з власних рахунків у банку в межах наявних на них коштів на цілі, зазначені у чеку на отримання готівки. Для одержання коштів у касу на виплату заробітної плати фірма складає касові заявки, в яких вони повідомляють установу банку про строки виплати заробітної плати. Хоча на сьогоднішній день, виплата заробітної плати здійснюється за допомогою банківських карток.

Загальна схема бухгалтерського обліку касових операцій на фірмі має такий вигляд як на рис. 2.4.

«Облік руху грошей відображається в облікових регістрах – Журнал 1, Відомість 1.1. Щодо фінансової звітності, то це р.1165 форми №1 «Баланс», та форма №3 «Звіт про рух грошових коштів». Для узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів в касі підприємства призначений рахунок 30 «Каса»» [68].

«Рахунок 30 активний, балансовий, призначений для обліку господарських засобів підприємства, має такі субрахунки:

- 301 «Каса в національній валюті»;
- 302 «Каса в іноземній валюті».

По дебету рахунку 30 «Каса» відображається надходження грошових коштів до каси підприємства, по кредиту – виплата готівки» [8].

Рисунок 2.4 – Ведення обліку касових операцій на підприємстві ТОВ «Волма У А»

Основні бухгалтерські записи з обліку касових операцій представлені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Основні бухгалтерські проведення з обліку касових операцій ТОВ «Волма У А»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума (грн.)
		Дебет	Кредит	
1.	Надходження готівкових коштів з банку для видачі зарплати	301	311	33790,00
2.	Видано готівку під звіт на відрядження	372	301	3050,00
3.	Виплачено заробітну плату	661	301	33790,00

«Більшість операцій з руху грошових коштів підприємства проводиться через карткові рахунки.

Аналітичний облік може вестись за центрами відповідальності: кожною

операційною касою, а також за видами валют.

Облік операцій на рахунках в банках ведеться на рахунку 31 «Рахунки в банках» [8].

«Рахунок 31 «Рахунки в банках» призначено для обліку наявності та руху грошових коштів, які знаходяться на рахунках в банку, і які можуть бути використані для поточних операцій.

Цей рахунок активний, балансовий, призначений для обліку господарських засобів - грошових коштів, має такі субрахунки:

- 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;
- 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»;
- 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті»;
- 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті».

По дебету рахунку 31 «Рахунки в банку» відображається надходження грошових коштів, а по кредиту – їх використання» [47].

Основні бухгалтерські проведення з обліку наявності та руху коштів на рахунках у банках представлені в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Бухгалтерські записи з обліку наявності та руху коштів на рахунках у банках ТОВ «Волма У А»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума (грн.)
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1.	Надходження готівки з каси підприємства на поточний рахунок	311	301	5000,00
2.	Надходження орендної плати від орендарів майна	311	377	12397,00
3.	Перерахований ПДФО за травень 2020 року	641	311	23113,52
4.	Перерахована орендна плата за землю за травень 2020 рік	641	311	11073,84
5.	Комісія за проведення розрахунків за допомогою систем віддаленого доступу за червень 2020 рік	92	311	250,00
6.	Перераховано суми зарплати за першу половину червня 2020 р. на особисті рахунки працівників	661	311	30760,00

«Підтвердженням здійснення операцій на поточному рахунку є

банківська виписка, до якої банком додаються документи – платіжні доручення, на підставі яких проводилися розрахунки.

Субрахунки 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті» та 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті» призначені для узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів в іноземній валюті.

На субрахунку 313 обліковується рух коштів, що знаходяться в акредитивах, на особових рахунках по вантажообігу і в чекових книжках.

На кожний виставлений акредитив відкривають окремих аналітичний рахунок із зазначенням конкретного постачальника. Після відвантаження товару (продукції) постачальник надає в своє відділення банку рахунок на відвантажену продукцію, на підставі якого йому зараховують платіж з акредитиву. Списання коштів в банку платника здійснюється на підставі одержаних від банку постачальника рахунків і доданих до них товарно-транспортних документів тощо» [57, с. 342].

«Для обліку наявності та руху грошових коштів на поточному рахунку, що знаходиться у банку і можуть бути використані для поточних операцій призначено рахунок 31 «Рахунки в банках», конкретно у розрізі субрахунків:

- 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;
- 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті».

За дебетом субрахунків відображається надходження грошових коштів, за кредитом – їх використання.

Для здійснення операцій на поточному рахунку підприємством до уповноваженого банку подаються оформлені належним чином відповідні первинні документи. Здійснення такого роду операцій вимагає від бухгалтера, в свою чергу, не лише знання за допомогою якого документа можна здійснити ту чи іншу операцію, а також вміння їх правильно заповнювати і опрацьовувати» [11, с. 378].

Виходячи з цього, документи, за допомогою яких проводяться операції на поточному рахунку у банку, можна поділити на три групи:

- «документи, за допомогою яких суб'єкт господарювання забезпечує

взаємозв'язок між поточним рахунком і касою підприємства (заява на отримання чекових книжок, грошова чекова книжка, об'ява про внесення готівки);

– документи, за допомогою яких суб'єкт господарювання здійснює розрахунки із іншими суб'єктами господарювання в обох напрямках (платіжне доручення, платіжна вимога-доручення);

– документи, за допомогою яких здійснюється списання сум недоїмок до бюджету за податками і які стягуються у безспірному порядку (платіжна вимога, інкасове доручення-розпорядження)» [33].

«Для отримання належних готівкових коштів із банку у касу підприємства використовують чек грошової чекової книжки. В свою чергу для отримання як грошової, так і розрахункової чекової книжки до установи банку подається Заява на отримання чекових книжок.

Заява на отримання чекових книжок може бути оформлена як рукописно, так із використанням технічних засобів. Для надання юридичної сили на заяві ставляться підписи керівника і головного бухгалтера, а також печатка підприємства, чим засвідчується прізвище і підпис особи, яку направляють для виконання даної операції до банку.

На всіх чеках, які входять до чекової книжки (грошової або розрахункової) установою банку проставляється відповідна нумерація і назва того підприємства, якому вона видається» [8, с. 437].

«Отримуючи зазначені чекові книжки, касир підприємства власноручно підписується на поданій ним до банку заяві, чим засвідчує належність йому затвердженого на підприємстві підпису на отримання чекових книжок.

Зауважимо, що по грошовій чековій книжці встановлення різного роду грошового ліміту не передбачено, оскільки вона використовується лише з метою отримання підприємством готівки з банку до каси підприємства.

Для отримання готівки з банку до каси підприємства головний бухгалтер оформляє вручну чек грошової чекової книжки, який касиром

передається до банку.

Оформлення платіжного доручення здійснюється або за допомогою друкарської машинки, або роздруковується на комп'ютері. Номер платіжного доручення проставляється на підприємстві, а дані платіжного доручення реєструються у журналі реєстрації платіжних доручень або фіксуються автоматично у пам'яті ЕОМ» [37, с. 259].

«Доручення приймаються до виконання банками протягом десяти календарних днів з дня виписки. День заповнення доручення не враховується.

Більшість взаєморозрахунків підприємства здійснюється в безготівковій формі, відповідно і грошові кошти зберігаються в установах банку. Але повністю уникнути розрахунки готівкою неможливо, отже на підприємстві виникає потреба у чітко організованому обліку готівки» [37].

ТОВ «Волма У А» має відкритим в банку лише один поточний рахунок, на якому і здійснюються всі операції. При безготівкових розрахунках фірма використовує платіжні доручення.

«Платіжне доручення – це доручення підприємства обслуговуючому його банку на перерахування визначеної суми із свого рахунку. Доручення складаються на бланках встановленої форми.

Банки приймають до виконання доручення протягом десяти календарних днів з дати його заповнення. Доручення приймається банком до виконання тільки в сумі, яка може бути сплачена за наявними коштами на рахунку або за рахунок кредиту.

Доручення на перерахування коштів у доходи бюджетів і на відрахування платежів податкового характеру державних цільових фондів, включаючи відрахування на утримання доріг, приймаються банками незалежно від наявності коштів на рахунку клієнтів. У разі відсутності коштів доручення враховуються на окремому позабалансовому рахунку» [33, с. 76].

ТОВ «Волма У А» може здійснювати «перекази коштів через

підприємства зв'язку без обмеження суми за допомогою платіжних доручень, акцептованих банком на ім'я окремих громадян: пенсії, аліменти, заробітну плату, витрати на відрядження, авторський гонорар та інші платежі; підприємствам на виплату заробітної плати, за організований набір робітників, для заготівлі сільськогосподарської продукції у населених пунктах, де немає банків; для зарахування на рахунки у банках торгової виручки, податків та інших коштів.

Розрахунки за допомогою платіжних доручень, акцептованих банком, можуть здійснюватися між філіями одного банку або при встановленні між юридичне незалежними банками кореспондентських відносин, в яких передбачена ця форма розрахунків.

При рівномірних і постійних поставках між постачальниками і покупцями розрахунки між ними можуть здійснюватись у порядку планових платежів на підставі договорів, угод з використанням у розрахунках платіжних доручень.

Платіжні доручення застосовуються фірмою для здійснення попередньої оплати за отримані товари, надані послуги, а також для завершення розрахунків за актами звірки взаємної заборгованості суб'єктів господарської діяльності» [68].

Сьогодні все більшого поширення набувають розрахунки за допомогою банківських платіжних карток, які можуть застосовуватися: для здійснення безготівкових розрахунків, для отримання готівки, та для видачі заробітної плати працівникам.

2.4 Напрями удосконалення оборотних коштів

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що однією із основних особливостей діяльності промислових підприємств є наявність

оборотних коштів як об'єкта обліку. Це ґрунтується на тій підставі, що у структурі витрат промислових підприємств вони займають значну питому вагу.

Управління оборотними коштами є важливим напрямом діяльності головного бухгалтера ТОВ «Волма У А» і містить у собі:

- аналіз стану та структури дебіторської заборгованості;
- розрахунок часу обороту обігових коштів (фінансовий цикл);
- аналіз руху грошового потоку;
- прогнозування грошового потоку.

Фінансовий цикл ТОВ «Волма У А» складається з:

- інвестування коштів у сировину, матеріали та комплектуючі та активи, необхідними для виробництва продукції;
- отримання коштів від реалізації продукції, надання послуг і виконання робіт.

Для формування ефективної облікової політики підприємства запропоновано наступні напрями визначення завдань обліку оборотних коштів (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Напрями визначення завдань обліку оборотних коштів щодо формування облікової політики підприємства

Правильність визначення завдань обліку впливає на його цілеспрямованість. Вони мають забезпечити виконання основної мети обліку: надавати своєчасну, об'єктивну, неупереджену, доцільну та повну інформацію як про фінансово-господарську діяльність промислового підприємства в цілому, так і про оборотні кошти, зокрема, для прийняття ефективних управлінських рішень.

Таким чином, розробка організаційно-методичних підходів до формування облікової політики підприємства в частині обліку оборотних коштів є запорукою ефективності їх використання.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ НА ТОВ «ВОЛМА У А»

3.1 Аналіз динаміки та структури оборотних коштів

«В ринкових умовах економіки особливо важливого значення набувають проблеми формування та аналізу оборотних коштів. Будь-яке підприємство має функціонувати на основі економічних розрахунків щодо джерел формування майна та його використання, визначення витрат, доходів та прибутку, оцінки привабливості суб'єкта господарювання. В процесі трансформації економічних відносин в Україні, кризових явищ важливого значення набуває мобілізація якісно нових джерел росту ефективності виробництва.

Особлива роль у виконанні цього завдання належить ефективному використанню оборотних коштів. Аналіз забезпеченості підприємств власними оборотними коштами дає можливість оцінити спроможність створювати необхідні для виробництва і реалізації продукції запаси сировини, матеріалів, інші виробничі запаси, перехідні запаси незавершеного виробництва, готової продукції, вкладати певну суму коштів у сферу розрахунків» [24, с. 96].

«Дослідження принципів раціональної організації оборотних коштів, а також пошук резервів покращення їх використання становлять в даний час значний інтерес для підприємств, організацій і банків, оскільки вони виступають об'єктами кредитування.

Для аналізу оборотних коштів необхідна відповідна інформація. Основною інформаційною базою для аналізу оборотного капіталу є фінансова звітність підприємства. Методика вивчення складу та структури

оборотних коштів підприємства розглядається на основі даних балансу» [64, 212].

Аналіз оборотних коштів логічно проводити у певній послідовності (рис. 3.1).

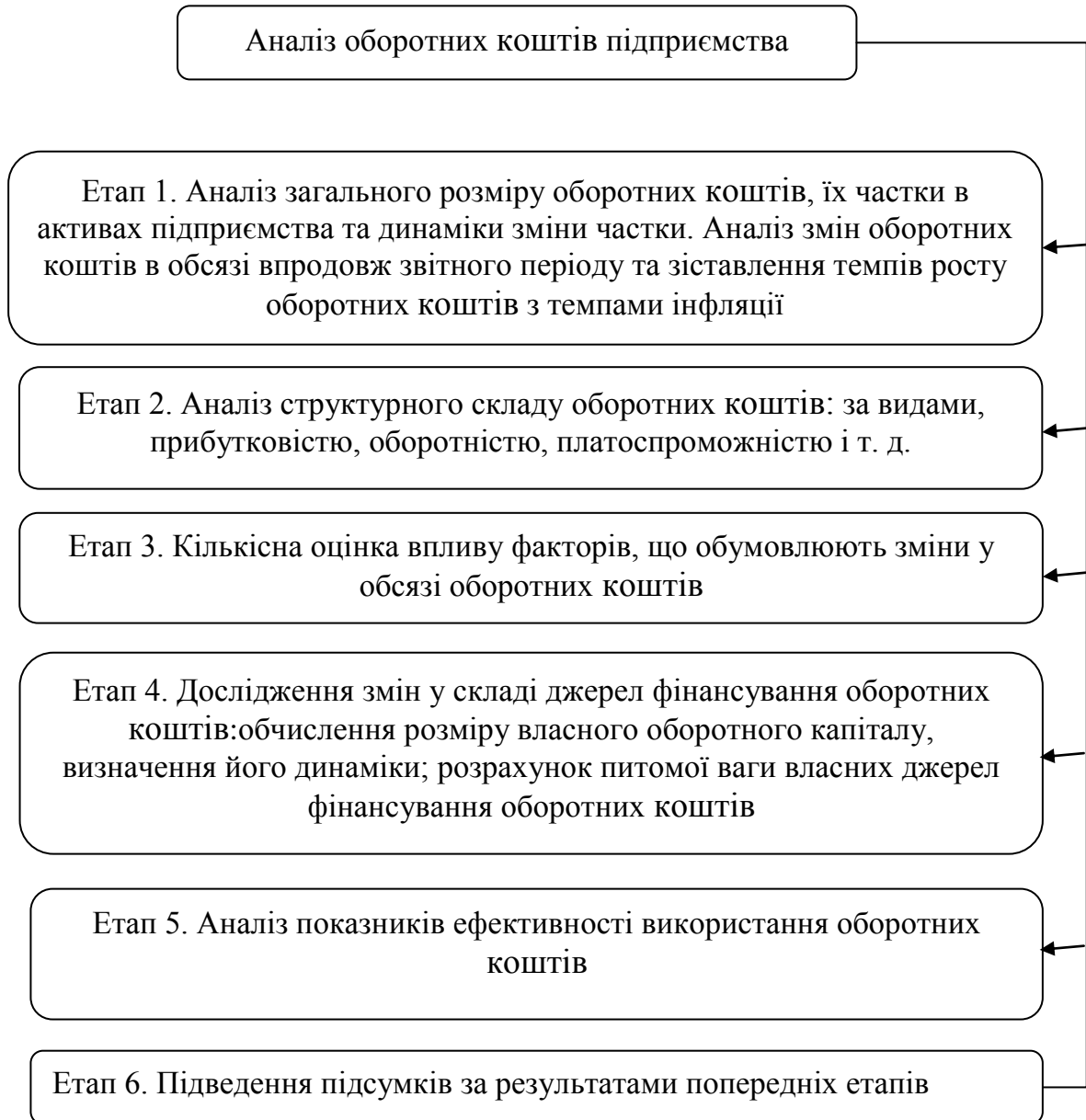

Рисунок 3.1 – Послідовність етапів проведення аналізу оборотних коштів підприємства

На першому етапі необхідно визначити абсолютну величину оборотних коштів, яка є підсумком II-го розділу активу Балансу та їх динаміку. У

більшості випадків (в нормальних економічних умовах та при низькому рівні інфляції) позитивною тенденцією вважається поступове зростання величини оборотних коштів. Це свідчить про прибутковість господарської діяльності підприємства.

Аналіз оцінки ефективності використання оборотного капіталу починається з загальної оцінки динаміки і структури оборотних коштів господарюючого суб'єкта. Визначаються зміни їх на кінець року в порівнянні з початком року за даними балансу. У цьому випадку використовуються прийоми структурно-динамічного аналізу. Динаміка складу оборотного капіталу ТОВ «Волма У А» за 2018 р. - 2020 р. представлена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Динаміка складу оборотних коштів ТОВ «Волма У А»

Показник	Оборотні кошти, млн.грн.			Темп зростання, %		Зміни (+, -)	
	2018	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Оборотні кошти- У тому числі:	7,442	6,886	7,518	105,5	110,2	-0,556	+0,632
Запаси тис.грн	6,415	5,013	5,424	78,1	108,2	-1,402	+0,411
Дебіторська заборгованість тис.грн	1,009	0,977	0,853	96,8	87,3	-0,032	-0,124
Грошові кошти, тис.грн.	0,018	0,896	1,241	4977,8	138,5	+0,878	+0,345

Як свідчать дані таблиці 3.1 в 2020 р. величина оборотних коштів зросла на 0,632 млн. грн. або на 9%. З них запаси збільшилися в 2020 році в порівнянні з 2018 роком на 0,411 млн. грн. або на 8%. Дебіторська заборгованість зменшилась в 2020 р на 0,124 млн. грн., а в 2019 р. скоротилася на 32 тис. грн. Темп росту дебіторської заборгованості в 2020 р. в порівнянні з 2018 р склав 87%.

Розміри дебіторської та кредиторської заборгованостей повинні бути збалансовані. Управлінському персоналу необхідно застосовувати заходи для зниження дебіторської заборгованості та понаднормових запасів. Грошові кошти в 2020 р. в порівнянні з 2019 р. збільшилися на 0,345 млн. грн. Збільшення або зменшення залишків грошових коштів залежить від рівня

незбалансованості грошових потоків.

Темп зростання грошових коштів у 2020 р. в порівнянні з 2019р. склав 139%.

«Перевищення позитивного грошового потоку над негативним збільшує залишок вільної готівки і навпаки, перевищення відтоків над потоками призводить до нестачі коштів і збільшення потреби в кредиті. Як дефіцит, так і надлишок грошових ресурсів негативно впливають на фінансовий стан підприємства.

Важливою у процесі аналізу є інформація щодо структури оборотних активів. Структура оборотних активів - це пропорції розподілу ресурсів між окремими елементами поточних активів. Структура оборотних активів:

- відбиває специфіку операційного циклу;
- показує, яка частина поточних активів фінансується за рахунок власних коштів і довгострокових кредитів, а яка - за рахунок позикових, включаючи короткострокові кредити банків.

У процесі аналізу розраховують та вивчають темпи зміни суми кожного з видів оборотних активів порівняно з темпами зміни обсягу виробництва та реалізації продукції, розглядають динаміку частки основних видів оборотних активів у загальній сумі. Аналіз складу оборотних активів підприємства за окремими видами дає змогу оцінити рівень їх ліквідності» [69].

Структура оборотних коштів відображає фінансовий стан підприємства на дату складання звітності. Вона свідчить про рівень комерційної та фінансово-економічної роботи підприємства (табл. 3.2).

На підприємстві спостерігається збільшення грошових коштів як в динаміці, так і в структурі оборотних активів в 2020 р. на 4%, а в 2019 р. на 13% .

Незважаючи на те, що в динаміці запаси підприємства збільшуються, їх розмір в структурі оборотних коштів зменшуються: в 2020 р в порівнянні з 2019 р на 1%, а в 2019 р. запаси також зменшились в порівнянні з 2018 роком

на 13%.

Таблиця 3.2 – Динаміка структури оборотних коштів ТОВ «Волма У А»

Показник	Оборотні кошти, млн. грн.			Питома вага, %		Зміни (+, -)	
	2018р.	2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Оборотні кошти - всього У тому числі:	7,442	6,886	7,518	100	100	0	0
Запаси	6,415	5,013	5,424	72,8	72,2	-13,4	- 0,6
Дебіторська заборгованість	1,009	0,977	0,853	14,2	11,3	+0,6	-2,9
Грошові кошти, тис.грн.	0,018	0,896	1,241	13	16,5	+12,8	+3,5

Аналізуючи структуру оборотних коштів, слід зазначити, що в найбільшу частку у 2020 році займали запаси – 72%; частка дебіторської заборгованості склала 11%; а частка грошових коштів - 17%. В оборотних коштах за 2019 рік найбільшу частку також займають запаси – 73%; дебіторську заборгованість займає 14%, а грошові кошти відповідно складають 13%.

Зміни у структурі оборотних коштів мають значний вплив на фінансове становище підприємства, яке має на кінець 2020 року вільні грошові кошти у розмірі 1,241 млн. грн., якими може в будь-який час скористатися для поповнення власних матеріальних оборотних коштів, або спрямувати на інвестиції, щоб отримати нові доходи на вкладені кошти.

Як було зазначено вище, оборотні кошти включають в себе запаси, дебіторську заборгованість і грошові кошти. Далі більш детально проведемо дослідження динаміки складу і структури запасів (табл. 3.3).

За аналізований період спостерігається збільшення готової продукції в 2020р. в порівнянні з 2019р. на 0,563 млн. грн. Це свідчить про негативну динаміку збуту продукції.

Сума відвантажених товарів зменшились на суму 1 тис. грн. При

цьому, їх питома вага у структурі оборотних коштів майже не змінилася (2019 р – 0,1%, 2020 р. – 0,1%). Що стосується готової продукції, то її питома вага за звітний період збільшилася на 7% (2019 рік - 40%, а в 2020 р – 47%).

Таблиця 3.3 – Динаміка структури запасів ТОВ «Волма У А»

Запаси	Сума оборотних коштів, тис грн.		Відхилення (+, -)	Структура оборотних коштів, %		Відхилення (+,-)
	2019 р.	2020 р.		2019 р.	2020 р.	
Сировина і матеріали	611	464	- 147	12,2	8,6	- 3,6
Незавершене виробництво	2398	2394	- 4	47,8	44,1	- 3,7
Готова продукція	2001	2564	+ 563	39,9	47,2	+ 7,3
Товари	3	2	-1	0,1	0,1	0
Всього	5013	5424	+411	100	100	0

Витрати на незавершене виробництво в 2020 році в порівнянні з 2019 роком скоротилися на 4 тис. грн., або на 3,7%. Питома вага незавершеного виробництва в 2019 р. склала 47,8%, у 2020 році становила 44,1%.

Дебіторська та кредиторська заборгованості, їх розміри та якість розрахунків також мають значний вплив на фінансовий стан організації.

Прострочена дебіторська заборгованість строком менше 30 днів має коефіцієнт збільшення 4,9, це менше, ніж коефіцієнт погашення – 5,3. Це є підтвердженням поступово погашання даного виду заборгованості.

Оцінка співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості визначено в табл. 3.4.

Як свідчать результати аналізу, у звітному періоді спостерігається збільшення грошових коштів (у 2020 році на 345 тис.грн., ніж у 2019 р.) А дебіторська заборгованість навпаки зменшилась (на 124 тис. грн., ніж в 2019 році).

Кредиторська заборгованість перед бюджетом складає в 2020 році - 185 тис.грн., що на 171 тис.грн. більше ніж в 2019 році. Відбулося збільшення заборгованості по оплаті праці на 94 тис.грн., ніж в попередньому році. А всі

інші види майбутніх платежів зменшились.

Таблиця 3.4 – Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості

Показники	Сума			Показники	Сума		
	2019р.	2020р.	+, -		2019р.	2020р.	+, -
1. Грошові кошти	896	1241	345	1. Податки	14	185	+171
				2. Розрахунки зі страхування	33	35	+2
				3. Довгострокові зобов'язання	711	255	-456
				4. Оплата товарів, робіт і послуг	112	18	-94
2. Дебітори, за винятком сумнівної заборгованості	977	853	-124	5. Оплата праці	83	177	+94
РАЗОМ:	1873	2094	221	РАЗОМ:	953	670	-283

При порівнянні дебіторської і кредиторської заборгованостей бачимо, що в 2020 році спостерігається збільшення дебіторської заборгованості на 221 тис. грн., при зменшенні кредиторської на 283 тис. грн., в порівнянні з 2019 роком. Це є свідченням ефективного використання оборотних коштів.

3.2 Аналіз ефективності використання оборотних коштів

«Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від наявності та ефективності використання оборотних коштів. Оборотні кошти (оборотний капітал) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку. До оборотних коштів належать: запаси, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів тощо. Вони перебувають

у постійному русі, набуваючи форми грошей, запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів та готової продукції» [3].

«Аналіз оборотних коштів дозволяє:

- оцінити ефективність використання ресурсів в оперативній діяльності підприємства;
- визначити ліквідність балансу підприємства, тобто можливість своєчасно погасити короткострокові зобов'язання;
- з'ясувати, у що вкладаються власні оборотні кошти підприємства протягом фінансового циклу.

Основним правилом управління оборотними активами є дотримання пропорції: співвідношення часток оборотних активів і необоротних активів має бути більше співвідношення часток позикових і власних коштів.

Результативність і економічна доцільність функціонування підприємства оцінюється не тільки абсолютними, але і відносними показниками. Головними відносними показниками є система показників рентабельності.

Величина і структура поточних активів повинні відповідати потребам підприємства, які відображені в бюджеті. Поточні активи повинні бути мінімальні, але достатні для успішної і безперебійної роботи підприємства.

Величина власних оборотних коштів показує не тільки те, наскільки поточні активи перевищують поточні зобов'язання, але і те, наскільки необоротні активи фінансуються за рахунок власних коштів підприємства і довгострокових кредитів» [12].

«Важливим показником ефективного використання оборотних коштів є також коефіцієнт завантаження засобів в обороті. Він характеризує суму оборотних коштів, авансованих на 1 грн. виручки від реалізації продукції. Іншими словами, він являє собою оборотну фондомісткість, тобто витрати оборотних коштів (в копійках) для одержання 1 грн. реалізованої продукції (робіт, послуг).

Коефіцієнт завантаження засобів в обороті (Кз) - величина, зворотна

коефіцієнту оборотності засобів ($K_{об}$). Чим менше коефіцієнт завантаження засобів, тим ефективніше використовуються оборотні кошти на підприємстві, поліпшується його фінансове становище» [30].

Для проведення дослідження необхідно проаналізувати показники фінансової звітності підприємства не менше, ніж за два роки. Це дасть можливість оцінити зміни при використанні оборотних коштів.

Джерелом даної інформації є форми №1 №2 фінансової звітності ТОВ «Волма У А» за 2019 та 2020рр.

Необхідну базу даних для проведення зазначених розрахунків, що стосуються ефективності використання оборотних коштів підприємства сформовано у таблицю 3.5:

Таблиця 3.5 – Основні дані для розрахунку ефективності оборотних коштів підприємства ТОВ «Волма У А» за 2019-2020 рр. у тис.грн.

№ з/п	Показник	Позначення в формулі	2019 рік	2020 рік
1.	Обсяг реалізованої продукції	Op	15783	33722
2.	Собівартість реалізованої продукції	Sp	14191	28542
3.	Середні залишки оборотних коштів	Зок	7164	7202
4.	Дебіторська заборгованість	Дз	979	855
5.	Кредиторська заборгованість	Кз	953	670
6.	Прибуток від реалізації продукції	Пр	3411	5180
7.	Майно підприємства (активи)	$\sum A$	22488	23859
8.	Необоротні активи	НА	15600	16337
9.	Оборотні кошти	ОК	6886	7518
10.	Середні залишки запасів	Зсз	5714	5218,5
11.	Тривалість розрахункового періоду, дні	T	360	360
12.	Власний капітал	ВК	6975	11024

Основною діяльністю аналізованого підприємства є виробнича діяльність. Така сфера діяльності перш за все вказує на те, швидкість обороту оборотних коштів може бути незначною.

Для аналізу використання оборотних коштів були розраховані зазначені показники та зведено у комплексну таблицю 3.6:

Таблиця 3.6 – Показники ефективності використання оборотних коштів ТОВ «Волма У А» за період 2019-2020рр.

№ з/п	Показник	Розрахунок відповідно до номерів з табл.1.	2019 рік	2020 рік	Відхилення, у %
1	2	3	4	5	6
1.	Фактичні оборотні кошти, тис. грн.	(12р.+4р.)-8р.	-7646	-4458	-41,70
	Поточна потреба в оборотних коштах, тис.грн.	9р.-5р.	5933	6848	+15,4
	Різниця (+/-), тис.грн.	((12р.+4р.)-8р.)- -(9р.-5р.)	- 13579	- 11306	+2273
2.	Коефіцієнт реальної вартості ОК у майні підприємства (Кр.в.)	9р./7р.	0,31	0,32	+3,23
3.	Коефіцієнт оборотності (Ко)	1р./3р.	2,2	4,68	+112,72
4.	Коефіцієнт завантаження (Кз)	3р./1р.	0,45	0,21	-53,3
5.	Оборотність (О), дні	(11р.*3р.)/1р.	169,41	76,89	-54,6
6.	Оборотність виробничих запасів (Ов.з.), дні	(10р.*11р.)/2р.	144,95	65,82	-54,6
7.	Оборотність дебіторської заборгованості (Од.з.), дні	(4р.*11р.)/1р.	22,33	9,13	-59,1
8.	Оборотність кредиторської заборгованості (Ок.з.), дні	(5р.*11р.)/1р.	122,33	136,08	10,79
9.	Оборотність грошових коштів (Ог.к.), дні	Ов.з.+Од.з.+Ок.з.	290,12	211,03	-27,27
10.	Прибутковість, грн	6р./3р.	0,48	0,72	51,3
11.	Рентабельність	(6р./3р.)*100%	47,6	72	51,3
12.	Відносне вивільнення коштів, тис.грн.	(1р.(О ₂₀₂₀ – О ₂₀₁₉))/360	-	4055,80	-

Наступним етапом є аналіз отриманих показників щодо оборотних коштів підприємства.

В першу чергу необхідно дослідити достатність оборотних коштів, а саме забезпечення в них потреби. У 2019 році зазначено нестачу оборотних коштів.

Якщо звернути увагу на обсяг реалізованої продукції за аналізований період, то ми спостерігаємо тенденцію його зростання (з 15783 тис.грн. до

33722 тис.грн). Виникає необхідність оцінити планові показники та скорегувати їх для наступних періодів виробництва. Це необхідно для того, щоб уникнути утворення надлишків оборотних коштів на підприємстві, які будуть з часом зіпсовані та втрачені у вартісному вигляді. Тобто підприємство повинне звернути увагу на визначення розмірів залучення оборотних коштів та їх зберігання. Це є необхідним для того, щоб раціонально використовувати кошти, що витрачаються на обслуговування виробництва.

Коефіцієнт частки оборотних коштів у майні підприємства, а саме його розмір у 2019 та 2020 рр. (0,31 та 0,32), відображає політику підприємства із спрямування грошових ресурсів на забезпечення виробничого процесу та збільшення обсягів реалізації продукції, що забезпечує швидке нарощення основного капіталу. Зростання даного коефіцієнту засвідчує, що найближчим часом підприємство не зацікавлене у розширенні виробничої діяльності за рахунок збільшення основних засобів або інших необоротних активів.

Коефіцієнт оборотності ТОВ «Волма У А» свідчить про те, що оборотні кошти у 2019 році здійснили 2,1 обороти, а у 2020 році 4,7 оборотів. У той же час цей показник означає, що на кожну гривню оборотних коштів доводиться 4,70 грн. реалізованої продукції у 2020 році. Збільшення зазначеного показника говорить про уповільнення оборотності коштів.

Коефіцієнт завантаження характеризує яка величина оборотних коштів припадає на одиницю реалізованої продукції. Виходячи з наведених вище даних по ТОВ «Волма У А» коефіцієнт завантаження склав у 2019 році 0,5 та у 2020 році - 0,2. Отже на 1 грн. реалізованої продукції припадає 0,2 грн. у 2020 році. Показник зменшився на 53,3%, що свідчить про зменшення ефективності використання оборотних коштів.

У 2020 році відбулося зменшення оборотності грошових коштів на 27%. Зменшення даного показнику говорить про позитивні тенденції щодо політики управління коштами підприємства, а саме зменшення часу їхнього функціонування (починаючи з авансування в предмети праці і завершуючи

отриманням виручки від реалізації продукції).

Незважаючи на зазначені негативні зміни щодо управління оборотними коштами відслідковується зростання їх прибутковості та рентабельності на 51%. «Відмітимо, що використовувана формула має певні недоліки і не може відобразити дійсний рівень прибутковості оборотних активів тому, що дохід підприємства може мати різні джерела утворення.

Зазначимо, що визначенні вище негативні тенденції щодо зміни показників стану оборотних коштів організації говорить про те, що необхідно здійснити певні коригуючі дії щодо розміщення оборотних активів та їх структури. Відповідні заходи сприятимуть збільшенню обсягів вивільнених коштів, а, отже, дозволять більш ефективно та раціонально використовувати грошові кошти заради інтересів підприємства» [61].

3.3 Напрями оптимізації використання оборотних коштів підприємства

«На сьогоднішній день одним із завдань, що спрямовані на підвищення ефективності функціонування підприємства та зміцнення його фінансового стану, є раціональне використання ресурсного потенціалу, включаючи оборотні кошти.

Інтереси підприємств вимагають повної відповідальності за результати своєї фінансово-господарської діяльності, тому що фінансовий стан підприємства, особливо в розрізі платоспроможності та фінансової стійкості, знаходиться в прямій залежності від оптимізації процесів формування та використання оборотних активів.

Для підвищення ймовірності прийняття правильних рішень доцільно чітко розмежувати етапи процесу управління оборотними коштами» [10]. Раціональна організація процесу управління оборотними коштами має бути будована з логічною послідовністю формування його етапів (рис. 3.2).

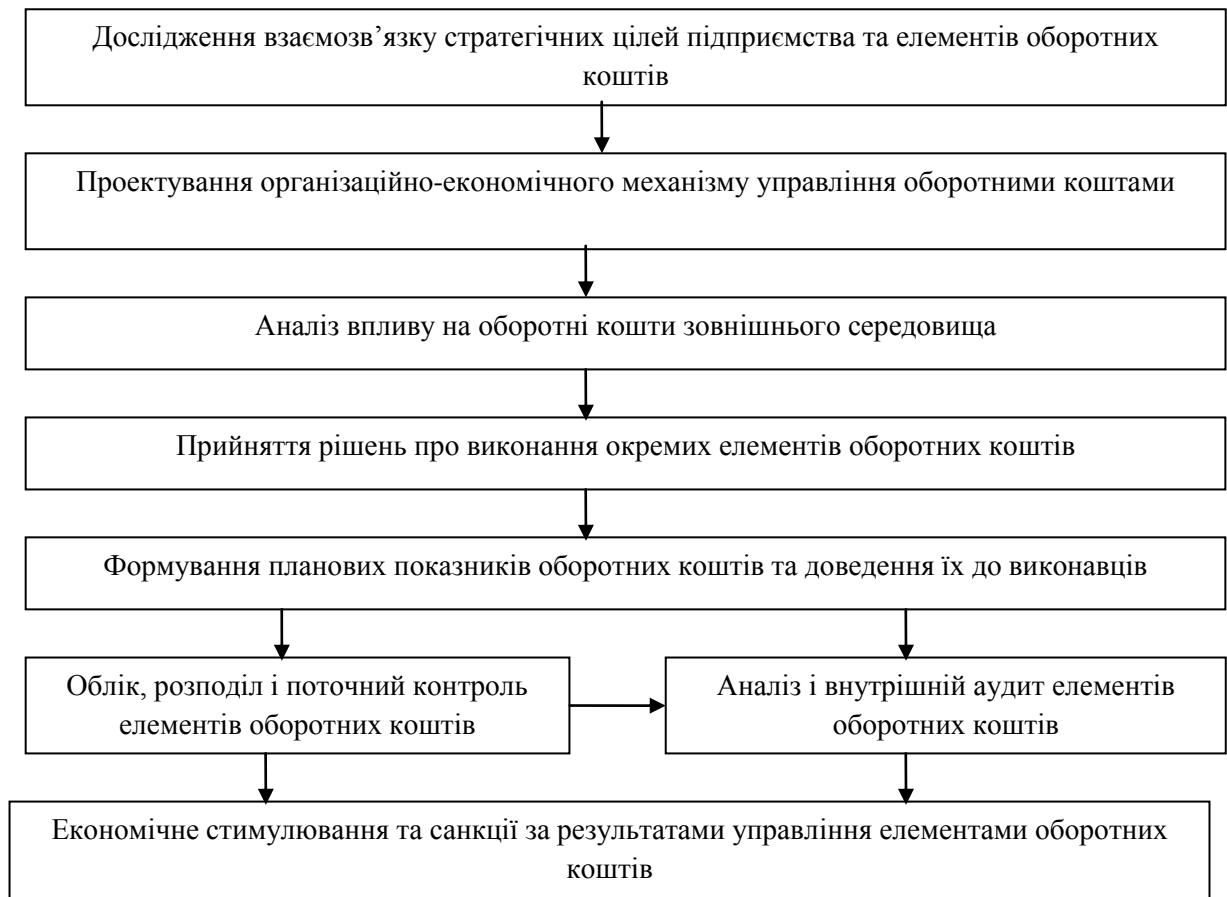

Рисунок 3.2 – Пропонований підхід до управління оборотними коштами

Застосування такого підходу до управління оборотними коштами сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції, ефективності виробничо-господарської діяльності та забезпеченню фінансової стабільності підприємства.

«На формування ефективності використання оборотних коштів підприємств впливає низка факторів. Їх виявлення і дослідження є важливим завданням фінансових служб суб'єктів господарювання.

Поліпшення використання оборотних коштів підприємства і підвищення ефективності виробництва можна досягти через:

- скорочення запасів на підприємстві, ліквідація зайвих виробничих запасів;
- скорочення тривалості виробничого процесу;

- зниження норм витрачання сировини та матеріалів і палива на одиницю виробленої продукції;
- рівномірне завезення товарно-матеріальних цінностей;
- формування запасів необхідних цінностей у межах можливого мінімуму для постійного забезпечення безперервності процесу виробництва;
- недопущення придбання непотрібних і реалізація надлишкових матеріалів;
- прискорення відвантаження та реалізації готової продукції, прискорення документообігу;
- зменшення залишків готової продукції на складі;
- удосконалення системи розрахунків між підприємствами» [46].

«Прискорення оборотності оборотних активів на стадії виробництва досягається в основному за рахунок скорочення виробничого циклу.

На стадії створення виробничих запасів способами прискорення оборотності оборотних активів можуть бути:

- впровадження економічно обґрунтованих норм запасу;
- наближення постачальників сировини, напівфабрикатів, що комплектують вироби до споживачів;
- широке використання прямих тривалих зв'язків;
- комплексна механізація й автоматизація вантажно-розвантажувальних робіт на складах.

На стадії незавершеного виробництва:

- прискорення науково-технічного прогресу (упровадження прогресивної техніки і технології, особливо безвідхідної, роторних ліній, хімізація виробництва);
- розвиток стандартизації, уніфікації, типізації;
- удосконалювання форм організації промислового виробництва, застосування більш дешевих конструктивних матеріалів;
- удосконалювання системи економічного стимулювання ощадливого використання сировинних і паливно-енергетичних ресурсів;

– збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом» [72].

«Якщо говорити про поліпшення використання оборотних коштів, не можна не сказати і про економічне значення їх економії, що виражається в наступному:

– зниження питомих витрат сировини, матеріалів, палива забезпечує виробництву великі економічні вигоди. Воно, насамперед, дає можливість з даної кількості матеріальних ресурсів виробити більше готової продукції і виступає як одна із серйозних передумов збільшення масштабів виробництва;

– прагнення до економії матеріальних ресурсів спонукає до впровадження нової техніки й удосконалюванню технологічних процесів;

– економія матеріальних ресурсів у величезній мірі сприяє зниженню собівартості промислової продукції. Істотно впливаючи на зниження собівартості продукції, економія матеріальних ресурсів надає позитивний вплив і на фінансовий стан підприємства;

– економія в споживанні матеріальних ресурсів сприяє поліпшенню використання виробничих потужностей і підвищенню суспільної продуктивності праці;

– економічна ефективність поліпшення використання й економія оборотних активів досить великі, оскільки вони впливають на всі сторони виробничої і господарської діяльності підприємства» [19].

«На кожному підприємстві є резерви економії матеріальних ресурсів. Під резервами варто розуміти виникаючі або виниклі, але ще не використані (повністю або частково) можливості поліпшення використання матеріальних ресурсів.

В залежності від характеру заходів основні напрямки реалізації резервів економії ресурсів у промисловості і на виробництві підрозділяються на виробничо-технічні й організаційно-економічні [22].

«До виробничо-технічних напрямків відносяться заходи, пов'язані з якісною підготовкою сировини до її виробничого споживання,

удосконаленням конструкції машин, устаткування і виробів, застосуванням більш економічних видів сировини, палива, упровадженням нової техніки і прогресивної технології, що забезпечують максимально можливе зменшення технологічних відходів і втрат матеріальних ресурсів у процесі виробництва виробів з максимально можливим використанням вторинних матеріальних ресурсів.

До основних організаційно-економічних напрямків економії матеріальних ресурсів відносяться:

- комплекси заходів, зв'язаних із установленням прогресивних пропорцій, що полягають у прискореному розвитку виробництва нових, більш ефективних видів сировини і матеріалів.

- комплекси заходів, пов'язаних з підвищенням наукового рівня нормування і планування матеріалоемності промислової продукції, розробкою і впровадженням технічно обґрунтованих норм і нормативів витрат матеріальних ресурсів;

Слід також зауважити, що ефективність використання оборотних коштів залежить від багатьох чинників.

Серед них можна виділити зовнішні чинники, що впливають незалежно від інтересів і діяльності підприємства, і внутрішні, на яких підприємство може і повинно активно впливати.

До зовнішніх чинників відносяться: загальна економічна ситуація, особливості податкового законодавства, умови отримання кредитів і процентні ставки по ним, можливість цільового фінансування, участь в програмах, що фінансуються з бюджету. Враховуючи ці і інші чинники, підприємство може використовувати внутрішні резерви раціоналізації руху оборотних коштів» [16].

ВИСНОВКИ

Отримання достовірної інформації про стан та ефективність використання оборотних коштів має важливе значення на сучасному етапі розвитку економіки. Існує об'єктивна необхідність дослідження теоретичних в практичних питань щодо обліку та аналізу складових оборотних коштів.

Результати проведеного дослідження обліку та аналізу оборотних коштів підприємства дозволили зробити наступні висновки та пропозиції:

За результатами дослідження теоретичних підходів до визначення сутності поняття «оборотні кошти» запропоновано наступне трактування даної категорії, яку пропонується розглядати як групу мобільних активів, які безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства, мають термін використання менше одного року і які повинні забезпечувати платоспроможність підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями

Зазначено, що важливим завданням системи управління оборотними активами є економічна обґрунтована їх класифікація, яку доцільно використовувати в практиці облікової роботи. На підставі проведеного дослідження запропоновано виділити ще одну ознаку класифікації оборотних коштів підприємства – в залежності від характеру участі оборотних коштів в господарській діяльності підприємства. За цією ознакою оборотні кошти можна поділити на кошти, що обслуговують виробничий цикл, операційну діяльність, інвестиційну діяльність та фінансову діяльність. Розподіл оборотних коштів за цією ознакою необхідний для вибору керівництвом підприємства ефективних методів управління.

Визначено, що бухгалтерський облік оборотних активів на підприємстві ведеться по всіх існуючих аспектах відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», П(С)БО 9 «Виробничі запаси», П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та діючого законодавства. На підприємстві бухгалтерський облік

автоматизований. Аналітичний облік оборотних активів на підприємстві організований з урахуванням специфіки його діяльності.

Встановлено, що розробка організаційно-методичних підходів до формування облікової політики підприємства в частині обліку оборотних коштів є запорукою ефективності їх використання. На підставі проведеного дослідження визначені напрями завдань обліку оборотних коштів з метою надання своєчасної, об'єктивної, неупередженої та повної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що зростання запасів підприємства сприяло зростанню загальної суми оборотних активів у звітному періоді. Це пов'язано з тим, що за аналізований період запаси в оборотних коштах займають найбільшу частку(більше ніж 70%) у порівнянні з грошовими коштами та дебіторською заборгованістю. Виявлені негативні тенденції щодо зміни показників стану оборотних коштів підприємства підтверджує необхідність корегування щодо розміщення оборотних коштів та їх структури.

На підставі дослідження методики управління оборотними коштами доведено, що для підвищення ймовірності прийняття правильних рішень доцільно розмежувати етапи процесу їх управління. Рациональну організацію процесу управління оборотними коштами запропоновано будувати на розумінні логічної послідовності його етапів. Застосування такого підходу до управління оборотними коштами сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції, ефективності виробничо-господарської діяльності та забезпеченню фінансової стабільності підприємства.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Агашіна А.В. Управління оборотним капіталом. *Analitic solution*. 2016. №8. С. 21 – 29.
2. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2009. 299 с.
3. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 592 с.
4. Бланк И.А. Управление прибылью Киев : Центр, Ельга, 2002. 266 с.
5. Болюх М.А., Бучевський В.З, Горбатюк М.І. Економічний аналіз : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2010. 540 с.
6. Бондаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №4. С. 40–44.
7. Бурко К. В. Чинна практика обліку оборотних активів. URL : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Economics/62577.doc.htm.
8. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир : ЖІТІ, 2009. 832 с.
9. Гетьман О.О., Шаповал. В.М. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
10. Гладких Т.В., Верига Ю.А., Кулявець Н.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління оборотними активами: проблеми та напрями їх вирішення. Проблеми і перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки : монографія / [колектив авторів]; за заг. ред. проф. Вериги Ю.А., доц. Ночовної Ю.О. Полтава : ПУЕТ, 2014. 333 с.
11. Голов С.Ф. Костюченко В.М., Кравченко І.Ю., Ямборко Г.А. Фінансовий облік : підручник. Київ : Лібра, 2015. 976с.
12. Грабовецький Б.Є., Шварц І.В. Фінансовий аналіз та звітність : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2016. 281 с.

13. Григор'єва Т.Ю. Управління оборотними активами підприємства. URL : <http://intkonf.org/grigoreva-tyu-upravlinnyaoborotnimi-aktivami-pidpriemstva>.
14. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 304 с.
15. Гринюк І.М. Економічна сутність оборотних активів та їх типологія. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific EJournal*. 2016. Vol. 2. № 4. Р. 64-74. URL : www.arejournal.com.
16. Демченко Т.А. Оборотні активи та їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. *Актуальні проблеми економіки. Agricultural and Resource Economics: International Scientific EJournal* www.arejournal.com. Vol. 2. 2017 С. 179-184.
17. Донін Є.О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1 (29). С. 75-84.
18. Економіка підприємства / за ред. Рижикова В.С. Київ : Хвиля-Прес, 2014. 285 с.
19. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. Київ : КНЕУ, 2011. 528 с.
20. Завгородній В.П. Бухгалтерський облік в Україні : навч. посіб. Київ : А.С.К., 2016. 848 с.
21. Загальні вимоги до фінансової звітності : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 : затв. наказом Мініну від 07.02.2013 №73 за станом на 31.05.2019. URL : <http://buhgalterskogo/nacionalnyne-pologheniya-standartu-102buhgalter911.com/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart1081.html> (дата звернення 25.09.2021).
22. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 728 с.
23. Ізмайлова Н.В. Управління оборотними активами підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ. 2009. 24 с.
24. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: теорія і

- практика : підручник / за ред. проф. А.Г. Загороднього. Київ : Знання, 2008. 440с.
- 25.Кірдіна О. Г. Управління оборотними активами підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. №43. С. 133–137.
- 26.Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2012. 495 с
- 27.Ковалева А.М., Лапуста А.М., Скамай Л.Г. Фінанси фірми : підручник. Київ : ИНФРА , 2011. 416 с.
- 28.Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 85 с.
- 29.Кононенко О., Маханько О. Аналіз фінансової звітності. Харків : Фактор, 2008. 208 с.
- 30.Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 378 с.
- 31.Лаврова Ю.В. Оцінювання функцій управління оборотними активами на машинобудівному підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. №33. С. 45–52.
- 32.Лігоненко Л. О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками : навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2008. 255 с.
- 33.Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік : підручник. Київ : ЦУЛ, 2019. 736 с.
- 34.Максімова В.Ф. Бухгалтерський облік : підручник. Одеса: ОНЕУ, 2012. 670 с.
- 35.Мельничук К.С. Управління оборотними активами підприємства як необхідна складова забезпечення їх ефективної діяльності. *Наука й економіка*. 2013. № 4(16). Т. 2. С. 108-112.
- 36.Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів : затверджені наказом Міністерства фінансів України від 10.01.2007р. №2. URL : <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/metodicheskie-rekomendacii/> (дата звернення: 15.11.2021).

- 37.Нашкерська Г.В. Бухгалтерський облік : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2014. 464 с.
- 38.Непочатенко О.О. Фінанси підприємств. : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 504 с.
- 39.Нестеренко С.С. Оборотні кошти в умовах формування ринкової економіки. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2009. Вип. 7. С. 49 – 54.
- 40.Носов П.Л., Купалова Г.І. Сучасна класифікація оборотних активів. *Економіка і держава*. № 7. 2014. С. 43-46.
- 41.Озеран А. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 6. С. 25–34.
- 42.Окселенко Н.О. Оборотні активи сільськогосподарських підприємств: теоретичні засади та практичні аспекти. *Агросвіт*. 2016. №24. С. 74–79.
- 43.Окселенко Н.О. Оборотні активи як об'єкт та інструмент фінансового управління. URL : http://www.rusnauka.com/30_NIEK_2011/Economics/10_95638.doc.htm.
- 44.Пархоменко В.М. Бухгалтерський облік в Україні. Нормативи. Коментарі. Луганськ : «Футура», ДСД «Лугань», 2013. 507с.
- 45.Павлюк І. Проблеми бухгалтерського обліку виробничих запасів, товарів та пропозиції щодо їх вирішення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2016. №6. С. 40–41.
- 46.Пельтек Л.В., Писаренко С.М. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 1(5). С. 43–49.
- 47.План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 №291. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01>. (дата звернення 11.09.2021р.).
- 48.Поважний О.С., Крамзіна Н.О., Кваша Ю.В. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи». *Економічний простір*.

2015. № 12/2. С. 41-52.
49. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р. № 237. URL : www.buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx. (дата звернення: 15.11.2021).
50. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 01 від 23.03.2000 р. URL : www.buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx. (дата звернення: 15.11.2021).
51. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене Наказом МФУ від 20 жовтня 1999 р. № 246. URL : www.buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx. (дата звернення: 15.11.2021).
52. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996 – XIV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 15.11.2021)
53. Савченко А.М., Матвіюк А.В. Оборотні активи виробничого підприємства в сучасних умовах: обліково-аналітичний аспект. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 6 (23). С. 698-705.
54. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: практические вопросы с анализом деловых ситуаций. Киев : Издательский дом «Максимум», 2008. 600 с.
55. Сироткин С.А. Оборотные средства и оборотные активы в современной экономике. *Региональная экономика и управление: электр. науч. журн.* 2013. № 1 (9). С. 65 – 73.
56. Соляник Л.Г. Організаційно-економічний механізм управління оборотними активами та джерелами їх фінансування. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. № 4. Дніпропетровськ : РВК НГУ. 2015. С. 48 – 54.
57. Сопко В.В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2011. 578с.

58. Стоянова-Коваль С.С. Проблеми та шляхи удосконалення обліково-методичного забезпечення управління оборотними активами аграрних підприємств. *Вісник Мукачівського державного університету. Економіка і суспільство*. 2016. №6. С. 384-390.
59. Сук Л.К., Сук П.Л. Організація бухгалтерського обліку : підручник. Київ : Каравела, 2009. 624 с.
60. Сук Л.К., Сук П.Л. Фінансовий облік : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2012. 647 с.
61. Суков Г.С. Моделі облікових операцій з оборотними активами для потреб управління. *Економіка : проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць*. Випуск 213: В 6 т. Том IV. Дніпропетровськ : ДНУ, 2016. С. 922–927.
62. Суков Г.С. Підходи до вирішення сучасних проблем обліку оборотних активів. *Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць*. Випуск 202: В 4 т. Том II. Дніпропетровськ: ДНУ, 2016. С. 340–345.
63. Суков Г.С. Показники стану та ефективності використання оборотних активів: ліквідність та оборотність. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць*. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2. Житомир : ЖДТУ. 2016. С. 301–313.
64. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства : навч. посіб. Київ : Алерта, 2013. 485 с.
65. Філатова З.В., Ротанова А.Г. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. праць*. 2016. Вип. 29. С. 330-335.
66. Філімоненков О.С. Фінанси підприємства : навч. посіб. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2012. 360 с.
67. Фінанси підприємств : підручник / А.М. Поддєрьогін та ін. Київ : КНЕУ, 2006. 552 с.
68. Фінансовий облік : підручник / П.Н. Денчук, Я.Д. Крупка, З.В.

- Задорожний, Н.В. Гудзь, Н.В. Починок, Р.В. Романів. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 451 с.
- 69.Чумаченко М.Г. Економічний аналіз : навч. посіб. / за ред. М.Г. Чумаченка. Київ : КНЕУ, 2013. 556 с.
- 70.Чухно С.І. Методика аналізу дебіторської заборгованості підприємства. URL : <http://intkonf.org/chuhno-is-metodika-analizu-debitorskoyi-zaborgovanosti-pidpriemstva>.
- 71.Яковишина Н.А., Пшеничнюк І.В. Оборотні активи, їх відображення в обліку та фінансовій звітності. URL : http://www.rusnauka.com/4_SND_2011/Economics/7_79172.doc.
- 72.Яременко Л.М. Формування обліково-аналітичної інформації в управлінні дебіторською заборгованістю підприємства. Економічний вісник університету: збірник наукових праць учених та аспірантів. 2017. Вип. 32/1. С. 123-130.
- 73.Day G., Reibstein D. Wharton on Dynamic Competitive Strategy. New York : Wiley, 2004.
- 74.Bragg S.M. Accounting Best Practices. Wiley, 2010. 512 p.
- 75.Barker R. Short Introduction to Accounting. Cambridge University Press, 2012. 171 p
- 76.Kimmel Paul D., Weygandt Jerry J., Kieso Donald E. Accounting Tools for business decision making Wiley, 2011. 1458 p.
- 77.Warren C.S. Survey of Accounting Cengage Learning, 2012. 736 p.
- 78.Weygandt J., Kimmel P., Kieso D. Financial Accounting IFRS 2nd Edition. John Wiley & Sons, Inc. 2013. 886 p.